

የባሕረ ሐሳብ ትምህርት ለዘመን አቆጣጠር፣ ለክዋክብት እና ለአየር ትንበያ ጥናት መጽሐፈ ሄኖክ መነሻ

ዮሐንስ ደምስ በለጠ¹²¹

አገፅፍተ ጽሑፍ

ባሕረ ሐሳብ በኢትዮጵያውያን ሊቃውንት ዘንድ ከፍተኛ ተቀባይነት ያለው የቀድሞ ትምህርት ነው። ይኸ ትምህርት የፀሐይን፣ የጨረቃን፣ የክዋክብትንና የነፋሳትን ዑደታቸውንና የቆይታ ጊዜያቸውን ርዝማኔ ለይቶ ይቈጥራል። በእነዚህ ዑደቶች አማካኝነት ዘመናትን ለመቀጠር፣ አንዳንድ ያለፉ እና ወደፊት የሚመጡ ክስተቶችን ጊዜያቸውን ለማስላት ይጠቅማል። የኢትዮጵያ ዘመን አቆጣጠር መነሻው ዘመነ ፍጥረት ነው። የጥናቱ ዓላማ የባሕረ ሐሳብ ትምህርት መነሻ መጽሐፈ ሄኖክ መኾኑንና ለዘመን አቆጣጠር፣ ለክዋክብት እና ለአየር ትንበያ ጥናት ያለውን ፋይዳ ማሳየት ነው። ኢትዮጵያውያን ሊቃውንት የተለያዩ ፍጥረቶችን ለመመራመር የሚጠቀሙበት ዐቢይ መጽሐፍ መጽሐፈ ሄኖክ ነው። ስለዚህ መጽሐፈ ሄኖክ የኢትዮጵያ ዘመን አቆጣጠር እንዲኹም የባሕረ ሐሳብ ፍልስፍናውና መሠረቱ ከሄኖክ መጽሐፍ የተቀዳ ነው። ይኸንንም ለማረጋገጥ የተለያዩ የጽሑፍ ማስረጃዎችን በማመሳከር፣ ሊቃውንትን በመጠየቅ ጥናቱ ተከናውኗል። የጥናቱ ውጤት የኢትዮጵያውያን የዘመን አቆጣጠር ስልት በፀሐይ፣ በጨረቃና በክዋክብት እንደ አስፈላጊነቱ የሚቈጥር እንደሆነ፣ ባሕረ ሐሳብ ትምህርት በዘመናዊ ሳይንስ ከፍተኛ የሒሳብ ዕውቀት በተለይ “Algebira & Trigonometry” እንዲኹም የምርምር ችሎታ የሚጠይቀውን ትምህርት በቃል ብቻ ያለ ሒሳብ መሥሪያ ማሸን መሥራት እንደሚቻል የሚያሳይ ሀገር በቀል ጥበብ ነው። በተጨማሪም ቀደም ባሉት ዘመናት ባሕረ ሐሳብ ትምህርት በኢትዮጵያ ውስጥ በነበረው የትምህርት ዘይቤ የነበረውን አጠናን እና የማኅበረሰቡን ከፍተኛ የፍልስፍና ጥበብ በዘመን አቆጣጠር፣ የሰማይን «ምሥጢር» ለማወቅ (astronomical studies)፣ ለኮከብ ቁጠራ (astrology)፣ ለአየር ንብረት ትንበያና ስለወቅቶች መፈራረቅ (meteorology and climate studies) ለመሳሰሉት ጉዳዮች የሚያገለግል ጥበብ ነው።

ቀድሞ ቃላት፡- መጽሐፈ ሄኖክ፣ ባሕረ ሐሳብ፣ አቡ ሻኸር፣ ሥነ-ፈለክ

¹²¹ BSC mathematics & Msc Computational and data science, AAU, Email: yohannesd23@gmail.com
 የኢትዮጵያ ቤተክርስቲያን ጥናት መጽሔት፣ ቁ.፮ (ነሐሴ ፳፻፲)፣ © ጥናትና ምርምር ተቋም፣ ማኅበረ ቅዱሳን

መግቢያ

ጥንታዊው የኢትዮጵያ የቀጥታ ትምህርት የዘመን አቆጣጠር እና የሥነ-ፈለክ ጥናት ዐጠቃሎ የያዘው ትምህርት ስያሜ በሊቃውንት ዘንድ አከራካሪ ነው። ለምሳሌ አለቃ ያሬድ ባሕረ ሐሳብ አጽዋማት እና በዓላት፣ የፀሐይ፣ የጨረቃ፣ የከዋክብት እና ሐሳብ ነፋሳትን አጠቃላይ የያዘውን ባሕረ ሐሳብ ይሉታል። በሌላ በኩል አባ ገብረሥላሴ ወ/ሚካኤል ደግሞ በዓላት እና አጽዋማት የያዘውን መረጃ መጽሐፍ ብለው ሰይመውታል። መምህር ስቡሕ አዳምጤ ፣ ጌታቸው ኀይሌ እና መሪጌታ ዘነበ ኀየሎም አጽዋማት እና በዓላት ላይ የሚያተኩረውን መጽሐፍ ባሕረ ሐሳብ ብለው ይጠሩታል። ይኸውን እንጂ ይኸ ጥናት ኹሉንም አጠቃሎ የያዘውን የአለቃ ያሬድን ባሕረ ሐሳብ የሚለውን መጠሪያ የሚጠቀም ይኸኛል። ሊቃውንት ጥልቅ የኾነውን የሥነ-ፈለክ ትምህርት ማለትም ሥለ ፀሐይና ጨረቃ ዑደት እና የነፋሳትን ምሥጢር የሚያጠናውን አቡሻክር እንደኾነ እና የዘመን አቆጣጠር ደግሞ ባሕረ ሐሳብ ብለው የሚከፍሉ እንዳሉ ኹሉ ከስሙ ትርጓሜ በመነሣት ባሕረ ሐሳብ ኹሉን ያዘ ነው የሚሉ ሊቃውንት ደግሞ በርካታ ናቸው። በመኾኑም ይኸ ጥናት በዋናነት ባሕረ ሐሳብ የሚለውን እንደ አጠቃላይ በመውሰድ የተዘጋጀ ነው።

ከላይ አስቀድሞ ለመግለጽ እንደተሞከረው ባሕረ ሐሳብ፣ ፀሐይ፣ ጨረቃና ከዋክብትን በመጠቀም እንዲኹም የነፋስን አቅጣጫ በመረዳት፣ ሰዓት፣ ቀን፣ ወርና ዓመትን የመሳሰሉ የጊዜ ርዝመቶችን መለኪያዎች አድርጎ በመከፋፈል፣ ለዚህም የሚኾን ዘዴ ደንብና ሥርዓት በማዘጋጀት ለሃይማኖታዊም ኾነ ለተቋማዊ ሥራዎች የሚረዳ ዕቅድ ለማዘጋጀት የሚጠቅም ነው።¹²² ይኸም እንደ እርሻ፣ ንግድና ሌሎችም የኅብረተሰብ ጉዳዮችን በሥነ ሥርዓት ለመከወን ያግዛል። የዘመን አቆጣጠር ሥለ ማኅበራዊ ኑሮ ጠቀሜታና በሃይማኖት ተግባሮችን ለማከናወን በሚያገለግል መልኩ ተፈጥሮአዊውን የወቅቶች ክፍፍል እርስ በእርሳቸው የሚያመቻችበት ዘዴ ነው። እንዲኹም ዓመት ወስኖ ወደ ትንንሽ ክፍሎች በመከፋፈል እነዚያ ትንንሽ ክፍሎች ደግሞ ስንት ቀኖች እንደሚኖራቸው የመወሰን ደንብ በመኾኑ የሕዝብና የሃይማኖት በዓላት ቀኖችን አስቀድሞ ለማወቅና ዕቅድ ለማውጣት ይረዳል።

¹²² ጌታቸው ኀይሌ፣ 1993 ዓ.ም. ባሕረ-ሐሳብ የዘመን ቆጠራ ቅርሶችን ከታሪክ ማስታወሻ ጋራ።
 የኢትዮጵያ ቤተክርስቲያን ጥናት መጽሔት፣ ቁ.፮ (ነሐሴ ፳፻፲)፣ © ጥናትና ምርምር ተቋም፣ ማኅበረ ቅዱሳን

የዚህ ጥናት ዋና ትኩረት መጽሐፈ ሄኖክ ለኢትዮጵያ ዘመን አቆጣጠር መነሻ መሆኑን ማጠየቅ ሲኾን፣ ጥናቱ 1980 ዓ.ም በመጽሐፍ ቅዱስ ማኅበር ታትሞ በኢትዮጵያ ኦርቶዶክስ ተዋሕዶ ቤተ ክርስቲያን አገልግሎት ላይ የዋለውን መጽሐፈ ሄኖክ የሚዳስስ ነው።

የጽሑፉ አነሳሽ ምክንያት

የዚህ ጥናት አነሳሽ ምክንያት የሆነው የባሕረ ሐሳብ ትምህርት ምንጩ በተለያዩ ሊቃውንት ዘንድ ያለው የሐሳብ ልዩነት ማጥናት እና የባሕረ ሐሳብ ትምህርት ይዘትን በስፋት ማስገንዘብ ነው። አንዳንድ ምሁራን የኢትዮጵያ ዘመን አቆጣጠር መነሻ የሆነው ባሕረ ሐሳብ ትምህርት ምንጩ ከግብፅ እና ከዕብራውያን እንደኾነ¹²³ በተጨማሪም ከጎርጎርዮሳውያን አቆጣጠር ጋርም አንድ ዓይነት እንደኾነ የሚያስረዱ ሲኾን ይህንን ሐሳብ በመሞገት የዚህ ጥናት ዋና ጉዳይ የኢትዮጵያ ዘመን መቀጠሪያ ባሕረ ሐሳብ ትምህርት መነሻው መጽሐፈ ሄኖክ እንደኾነ ከላይ የተጠቀሱት ሊቃውንት ሥለ ኢትዮጵያ ዘመን አቆጣጠር ካቀረቡት ምንጭ ልዩ መሆኑን ማሳየት ነው። እንዲኹም ቀደም ሲል በኢትዮጵያ ውስጥ በነበረው የትምህርት ዘይቤ የነበረውን አጠናን (የዘመን አቆጣጠር ጥናት) እና የማኅበረሰቡን ክፍተኛ የፍልስፍና ጥበብ የሚጠቁም ሲኾን ለማኅበራዊ መስተጋብር ያለው ፋይዳ የጎላ እንደኾነ ያሳያል። በተጨማሪም ለሳይንሳዊ ጥናቶች የሕዋ ወይም ሥነ-ፈለክ (cosmos) እና የአየር ንብረት ምርምር ዓላማ የባሕረ ሐሳብ ትምህርት አስፈላጊ መሆኑን ነው።

የጥናቱ ዓላማ

የጥናቱ ዓላማ የባሕረ ሐሳብ ትምህርት ምንጩ መጽሐፈ ሄኖክ መሆኑን ፤ ለዘመን አቆጣጠር፣ ለከዋክብት እና ለአየር ትንበያ ጥናት ያለውን ፋይዳ ማሳየት ነው። ዝርዝር ዓላማዎቹም የሚከተሉት ናቸው።

- የባሕረ ሐሳብ ትምህርት ምንጭ መጽሐፈ ሄኖክ መሆኑን ማስተዋወቅ፣
- ባሕረ ሐሳብ ስለከዋክብት እና የነፋሳት ዑደት ለማወቅ የሚያስችል መሆኑን መፈተሽ፣

¹²³ ጌታቸው ኃይሌ፡ 1993 ዓ.ም. ባሕረ-ሐሳብ የቀመር የሥነ-ፈለክ ምስጢር።
 የኢትዮጵያ ቤተክርስቲያን ጥናት መጽሔት፣ ቁ.፮ (ነሐሴ ፳፻፲)፣ © ጥናትና ምርምር ተቋም፣ ማኅበረ ቅዱሳን

- ጥንታዊ የኢትዮጵያ ዘመን አቆጣጠር ምንጩ ባሕረ ሐሳብ መሆኑን በማሳየት ልዩ ልዩ ጠባይዓትን መግለፅ፤

የጥናቱ አስፈላጊነት

የዚህ ጥናት አስፈላጊነት የኢትዮጵያ ዘመን አቆጣጠር መነሻው አቡሻክር ሳይኾን መጽሐፈ ሄኖክ እንደሆነ መነሻ ሐሳብ ማቅረብ ነው። የባሕረ ሐሳብ ትምህርት ከመጽሐፈ ሄኖክ አንጻር የሚዳሳስ እና ትምህርቱ ዘመን ከመቀጠር ባሻገር ጥልቅ የሆነ ሒሳባዊ (mathematics) ቀመሮችና የአሠራር ስልቶችን (Algorithms) በቃል የማጥናት¹²⁴ ክህልን ማዳበር የሚያስችል መኾኑን ማሳየት እና የሥነ-ክዋክብት እና የአየር ትንበይ ትምህርት የያዘ መኾኑን ይዳስሳል።

የጥናቱ ዘዴ

ይኸን ጽሑፍ ለማዘጋጀት አጥኚው አንደኛ እና ኹለተኛ የመረጃ ምንጮችን የተጠቀመ ሲኾን፣ ከሚመለከታቸውን የባሕረ ሐሳብ መምህራን በቃል መጠይቅ መረጃ ተሰብስቧል። እንዲኹም የሰነድ ፍተሻ እና ከርእሰ ጉዳዩ ጋር ተያያዥነት ያላቸው የሒሳብ (Mathematics) ቀመሮች ለትንተና አገልግሎት ላይ ውለዋል።

ባሕረ ሐሳብ እና ታሪካዊ ዳራው

ባሕረ ሐሳብ ማለት የቃሉ ትርጉም ቀጥር ያለው ዘመን፣ የዘመን ቀጥር ማለት ነው።¹²⁵ ባሕረ ሐሳብ በኢትዮጵያውያን ሊቃውንት ዘንድ ከፍተኛ ተቀባይነት ያለው የቀጥር ትምህርት ነው። ይኸ ትምህርት የፀሐይን፣ የጨረቃን፣ የክዋክብትንና የነፋሳትን ዑደታቸውንና የቁይታ ጊዜያቸውን ርዝማኔ ለይቶ ይቆጥራል። በእነዚህ ዑደቶች አማካኝነት ዘመናትን ለመቀጠር፣ አንዳንድ ያለፉ እና ወደፊት የሚመጡ ክስተቶችን ጊዜያቸውን ለማስላት ያገለግላል።

ባሕረ ሐሳብ ያለፈውን፣ አኹን ያለውንና ወደፊት የሚኾነውን እየቁጠረ በስፍር(በልክ) የሚያስረዳ ነው። ለመጠሪያም የሚጠቀምባቸው በዋናነት የፀሐይን፣ የጨረቃንና የክዋክብትን ዑደታትን ሲኾን እነዚህን ተጠቅሞ ዘመንን በዓመት፣

¹²⁴ በቃል ማጥናት ስንል፡- ጽሑፋዊ ማጣቀሻ ሳይመለከቱ በአእምሮ ክህሎት ብቻ ላይ ተመሥርቶ በቃል የሚደረግ ገለጻና እና ትንታኔ ማለት ነው።

¹²⁵ አለቃ ያሬድ ፈንታ፡ 2004 ዓ.ም ባሕረ-ሐሳብ የቀመር የሥነ-ፈለክ ምስጢር።

በወር፣ በቀን፣ በሰዓት፣ ወዘተ. በመከፋፈል ይሰፍራል። ለዚህም በተለያዩ ጊዜ የሚመላለሱ ዐውዶች ዘመንን ለመለየት (ለመቀጠር) ይጠቅማሉ።

የኢትዮጵያ ዘመን አቆጣጠር መነሻው ዘመነ ፍጥረት ነው። ዘመን ራሱ የተፈጠረው ለፍጡር ነው። ባሕረ ሐሳብ ዘመንን ለመቀጠር መነሻ የሚያደርገው እግዚአብሔር ፍጥረትን መፍጠር የጀመረበትን ዕለት ዕለተ እሑድን አንድ ብሎ ይጀምራል። ይኸም በአራት ዘፍጥረት ምዕራፍ አንድ ላይ የተመዘገበውን ታሪክ የተከተለ ሲኾን በዚህ ምዕራፍ እግዚአብሔር ፍጥረታትን በስድስት ቀን እንደፈጠረ በሰባተኛው ቀን ደግሞ እንደዐረፈ ይናገራል።¹²⁶ ስለዚህ በክርስቲያኑ ዓለም ያሉ መምህራን የአንድ ሳምንት የቀን ብዛት ሰባት እንዲኾን የተደረገበት ዋና ምክንያት ይኸ እንደኾነ ያብራራሉ።

መጽሐፈ ሄኖክ የአዳም ሰባተኛ ልጅ የኾነው እና ከቀደምት አበው አንዱ እንደነበረ የሚታወቀው፤ በእግዚአብሔር ዘንድ የተወደደው እና ሞትን እንዳያይ እግዚአብሔር የሰወረው¹²⁷ ሄኖክ የተባለ ደግ ሰው የጻፈው ነው¹²⁸።

መጽሐፈ ሄኖክን ስንመለከተው የኢትዮጵያ ዘመን አቆጣጠር እንዲኹም የባሕረ ሐሳብ ፍልስፍናውና መሠረቱ ከሄኖክ መጽሐፍ የተቀዳ መኾኑን መረዳት ይቻላል። ምክንያቱም ባሕረ ሐሳብ የሚያስተምረው ከዚህ መጽሐፍ ትርጓሜ መነሻነት የተዘጋጀ መኾኑን የሚያሳዩ ብዙ ማስረጃዎች አሉት። እንዲኹም የባሕረ ሐሳብ ሊቃውንት ማጣቀሻ አድርገው በዋናነት የሚጠቀሙት መጽሐፈ ሄኖክን ነው። ይኸንን በጣራ ቅዱስ ኤውስጣጢዎስ ገዳም አገልጋይ የኾኑት አባ ኀይለማርያም የሚባሉ የአቡሻክር መምህር እና የገዳሙ አባ ምኔት፤ በቃለ መጠይቅ በሚከተለው መልክ አስረድተዋል

«ብዙ ሰዎች የባሕረ ሐሳብ ደራሲ የሚመስሏቸው አቡሻክር¹²⁹ እና ቅዱስ ዲሜጥሮስ እንኳን የተጠቀሙት የሄኖክን ሥራ ነው። በእርግጥ አቡሻክርና ቅዱስ ዲሜጥሮስ ለባሕረ ሐሳብ ትምህርት መስፋፋት የበኩላቸውን አስተዋጽኦ አበርክተዋል»።¹³⁰

¹²⁶ አራት ዘፍጥረት 2፥2
¹²⁷ አራት ዘፍጥረት 5፥24
¹²⁸ ዓለም ከተፈጠረ በ1486 ዘመን እንደተጻፈ መጻሕፍተ ሰሎሞን ወሲራክ ፣ ገዕ 9 ይገልጻል። ይሁ ቍ.14-15
¹²⁹ ENCYCLOPAEDIA Aethiopica, volume 1, page 56
¹³⁰ ጌታቸው ኃይሌ፡ 1993 ዓ.ም. ፣ገጽ 20

ሊቀ ጳጳስ ቅዱስ ዲሜጥሮስ በ3ኛው መ/ክ/ዘ የነበረ የእስክንድርያ መንበር ሊቀ ጳጳሳት ሲኾን በቤተ ክርስቲያን ሥርዓት መሠረት በየዓመቱ አጽዋማትና በዓላት የሚውሉበትን ዕለት¹³¹፣ እንዲኹም እነዚህ ዕለታት በየጊዜው በምን ዓይነት መንገድ እንደሚገኙ የቀመሩን ሥርዓትም አዘጋጅቷል። ቅዱስ ዲሜጥሮስ በዓላትንና አጽዋማትን ሲያወጣ በጸሎትና በሰብሌ ተወስኖ እንደኾነ ይታመናል።¹³² እንዲኹም አቡሻክር ደግሞ በ12ኛው/13ኛው መ/ክ/ዘ የነበረ የእስክንድርያ ኦርቶዶክስ ቤተ ክርስቲያን ዲያቆን ነው።¹³³ አቡሻክር ለትምህርቱ መዳበር ላደረገው አስተዋጽኦ ከባሕረ ሐሳብ ትምህርት ክፍሎች መካከል የአንዱን መጠሪያ በስሙ አቡሻክር ብለው ሰይመውታል።¹³⁴ አንዳንድ ጊዜ ባሕረ ሐሳብ የሚለውን አቡሻክር በማለት የሚጠሩም አሉ። ስለዚህ ቅዱስ ዲሜጥሮስና አቡሻክር የነበረውን ዘመን መቀጠሪያ ተጠቅመው አበለጸጉት ወይም ለአገልግሎት እንዲመች አድርገው አስተካከሉት እንጂ አዲስ ትምህርት አላዘጋጁም። ይኸም ደግሞ የባሕረ ሐሳብ ትምህርት መነሻ መጽሐፈ ሄኖክ እንደ ኾነ እንረዳለን።

በዋናነት የሚጠቀሱ የባሕረ ሐሳብ ሊቃውንት ጊዮርጊስ ወልደ አሚድ፣ ኤጲፋኖስ፣ አቡሻክር፣ ቅዱስ ዲሜጥሮስ፣ አባ ጊዮርጊስ ዘጋስጫ፣ ወዘተ. ዘመን ለመቀጠር አጠቃላይ ዓለም ከተፈጠረ ጀምሮ ያለውን የክርስቶስን ልደት መነሻ አድርገው ለኹለት ይከፍሉታል። መጀመሪያው ክርስቶስ ልደት በፊት ያለውን ዘመን ዓመተ ፍዳ (የኩነኔ ዘመን) በማለት ይጠሩታል። የዘመኑ ርዝመት (ብዛት) 5500 ዓመት ያህል ነው።¹³⁵ ኹለተኛውና ከጌታ ልደት በኋላ ያለው ደግሞ ዓመተ ምሕረት ብለው ይጠሩታል።¹³⁶ ለምሳሌ፡ አኹን ያለንበት ዓመት ጌታችን ከተወለደ 2012 ዓመት ኾኖታል። ዓለም ከተፈጠረ ደግሞ 7512 ዓመት ኾኗል ማለት ነው። ይኸ ቁጥር የተለያዩ ዑደታዊ ስሌቶችን ለማውጣት በየፈርጁ ጥቅም ላይ እንደሚውል ወደፊት እንመለከታለን።

¹³¹ የጌታ አባ ኃ/ማርያም በደቡብ ጉንደር ሀገረ ስብከት የሚገኘው የጣራ ቅዱስ ኤውስጣጢዎስ ገዳም አበ እምነት እና ለደቀመዛሙርታቸው በነሐሴ ወር ፣ 2008 ዓ.ም. ጥናቱን ለማጥናት የተደረገ የድምጽ ወምስል ቃለ መጠይቅ

¹³² መ/ር አባ ገ/ሥላሴ ወ/ሚካኤል፡ 2005 ዓ.ም፣ ገጽ 9

¹³³ ጌታቸው ኃይሌ፡ 1993 ዓ.ም. ፣ ገጽ 20

¹³⁴ ዝኒ ከማሁ

¹³⁵ መጽሐፈ ቀሌምንጦስ ዋቢ አድረገው “በሐምስ ዕለት ወበመንፈቃ ለዕለት እትወለድ እምወለተ ወለትከ ወእድሕከ ውስተ መርሕብከ ወእከውን ሕዓነ በእንቲኣከ በመስቀልየ ወበሞትየ” ይላሉ። መሪጌታ ዘነበ ሐየሎም፡ 2009 ዓ.ም. ኹሉም የባሕረ ሐሳብ ሊቃውንት የሚጠቀሙት መነሻ ቁጥር ነው።

¹³⁶ አለቃ ያሬድ ፈንታ፣ 2004 ዓ.ም

የባሕረ ሐሳብ ትምህርት ለዘመን አቁጣጠር፣ ለከዋክብት እና ለአየር ትንቢያ

የተለያዩ ክስተቶች ዑደት ከሰው ልጅ ሕይወት ጋር ያለው ግንኙነት

ዋናው ለዘመን አቁጣጠር አጀማመር ምክንያት የሆነው የሰው ልጆች ከታሪክና ከተፈጥሮ ክስተቶች ጋር ትስስር ያለውን በሕይወታቸው ትናንትና ወይም ዛሬ የተከናወኑ እንዲኹም ለነገ ተግባር አስቀድሞ ለመዘጋጀት ይቻል ዘንድ ታስቦ የተቀመረ ስሌት ነው።

ዘመን መጀመሪያም ሽነ መጨረሻ ባይኖረውም¹³⁷ በዓለማችን ውስጥ ከተወሰነ ጊዜ በኋላ ተመልሰው የሚመጡና የተወሰነ ጊዜ ቆይተው የሚኼዱ ነገሮች ወይም የተፈጥሮ ክስተቶች¹³⁸ አሉ። ዘመንን መለካት ወይም መቀጠር ያስፈለገበት ዋናው ምክንያትም የተፈጥሮ ክስተቶች መመላለስ ነው። እነዚህ የተፈጥሮ ክስተቶች ምልልሳቸው ከሰው ልጅ ቁጥጥር ውጭ ስለሆነ ተመልሰው የሚመጡበትን ጊዜ ማወቅና ሲመጡ እየጠበቁ መታዘዝ ወይም ከተቻለ ከተጽዕኖቻቸው ለማምለጥ ዘዴ መፈለግ የግድ ይኾናል።¹³⁹ የሰው ልጅ ሕይወቱን የሚመራው በአብዛኛው እነዚህ የተፈጥሮ ክስተቶች በሚያገዙት መሠረት ነው ፤ ከተፈጥሮ ተፅዕኖ ውጭ የሆነ ሙሉ ነፃነት የለንም።¹⁴⁰ እነዚህ በዓለማችን ውስጥ ያሉት ተመላላሽ ክስተቶች በሰው ሕይወት ውስጥ የራሳቸውን ተፅዕኖ ስለሚያሳድሩ፣ ሰው በሰላምና በጤና ለመኖር ተመላላሽ ክስተቶችን ለይቶ ማወቅ አለበት። የባሕረ ሐሳብ ሊቃውንት የዘመን መለዋወጥ ከከዋክብት፣ ከጨረቃና ከፀሐይ ዑደት ጋር የተያያዘ መኾኑን ይናገራሉ።¹⁴¹ ስለዚህ የዘመን መለዋወጥ በእነዚህ ፍጥረታት ተፅዕኖ ውስጥ

¹³⁷ ኹለት ዓይነት ጊዜ አለ። “መጀመሪያ እግዚአብሔር ሰማይና ምድር ፈጠረ።” ዘፍ 1፡1 ይላል በዚህ አገላለጽ “መጀመሪያ” የሚለው ቃል የሚታወቅና የማይታወቅ ነው። የሚታወቀው በእግዚአብሔር ነው። ለሰዎች ወይም ለፍጥረታት ደግሞ የፈጣሪ ጊዜ መጀመሪያውና መጨረሻው አይታወቅም።

¹³⁸ የተፈጥሮ ክስተት የሚባሉ እንደ ድርቅ፣ አውሎ ነፋስ፣ ከመጠን በላይ በሽን ዝናብ የሚከሰቱ ክስተቶች ወዘተ. ለማለት ነው። በጌታቸው ኃይሌ አገላለጽ ግን ክረምትና በጋ፣ ቀንና ሌሊት ፣ ወዘተ. እንደ ክስተት ተገልጿል።

¹³⁹ ጌታቸው ኃይሌ ፣ 1993 ዓ.ም.።

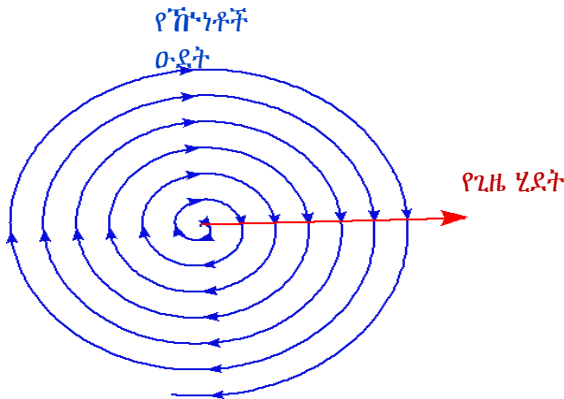
¹⁴⁰ ዝኒ ከማሁ

¹⁴¹ ዝኒ ከማሁ

ከወደቀው የሰው ልጅ ሕይወት ጋር ቀጥተኛ ግንኙነት ይኖራቸዋል ማለት ነው። ምክንያቱም ሰው በዘመን ውስጥ የሚያልፍ (ከዘመን ውጭ መኾን የማይችል) ስለኾነ ነው።

አዕዋዳት

ተመላላሽ ክስተቶች (የተፈጥሮ ምልክቶች) ተመላልሰው ለመከሰት የሚወስድባቸው ዘመን ወይም ጊዜ ዐውድ ይባላል። ዑደት ማለት ዙሪያ ማለት ሲኾን ዐውዶች (በግዕዙ አዕዋድ) ይመላለሳሉ፤ ዞረው ይገጥማሉ ማለት ነው።¹⁴²

ዘመን የሚቆጠረው በክስተቶች ዑደት ላይ ተመሥርቶ ነው። በመጽሐፈ ሄናክ መሠረት ሦስቱ አዕዋዳት ማለትም ዐውደ ዕለት፣ ዐውደ ወርጎና ዐውደ ዓመት በተጨማሪም ዐውደ ጳጉሜን በግልጽ በስም ተጠቅሰው የተጻፉ መሠረታዊ አዕዋዳት ናቸው። የባሕረ ሐሳብ ሊቃውንት በእነዚህ መሠረታዊውያን አዕዋዳት ተነሥተው ሌሎችን የተለያዩ የተፈጥሮ ክስተቶችን የሚያመለክቱ አዕዋዳትን አዘጋጅተዋል። አዕዋዳትም፡-

ሀ. ዐውደ ዕለት

በቀንና በማታ የሚከፈልና በየ24 ሰዓታት የሚመላለስ ዐውድ ነው። የአንዱ ዕለት ርዝማኔ በሰዓት ይለካል። በአኸኑ ጊዜ የአንድ ዕለት ርዝማኔ 24 ሰዓታት እንደኾነ

¹⁴² ዝኒ ከማሁ የኢትዮጵያ ቤተክርስቲያን ጥናት መጽሔት፣ ቁ.፮ (ነሐሴ ፳፻፲)፣ © ጥናትና ምርምር ተቋም፣ ማኅበረ ቅዱሳን

በኹሉም የዘርፉ ሊቃውንት ዘንድ ስምምነት አለ። መጽሐፈ ሄኖክ ግን አንድ ዕለት 18 ክፍሎች እንዳሉት ይናገራል።¹⁴³

በመጽሐፈ ሄኖክ አገላለጽ መሠረት የአንድ ቀን ርዝማኔ 18 ክፍል ነው። አኹን በዓለም አቀፍ ስምምነት መሠረት የአንድ ዕለት ርዝማኔ 24 ሰዓታት ወይም 1440 ደቂቃ ነው። ይኸን ዓለም የተስማማበት የአንድ ዕለት ደቂቃ በሄኖክ አቁጣጥር ብንቀይረው በአንድ ሰዓት (ክፍለ ዕለት) 80 ደቂቃ ነበር ማለት ነው።

ለ. ዐውደ ወርኅ

ጨረቃ በግዕዙ ወርኅ ሲኾን በአማርኛው አጠራር አጥሮ ወር እንደተባለ ጌታቸው ኃይሌ ያስረዳሉ ዐውደ ወርኅ በርዝማኔው ከዕለት ቀጥሎ ሲመላለስ በትክክል የሚታይ የተፈጥሮ ክስተት የጨረቃ ዑደት ነው። ጨረቃ በ29 ወይም በ30 ቀናት ውስጥ ወደነበረችበት ትመለሳለች። ስለዚህ ዐውደ ወርኅ በየ30 ዕለታት የሚመላለስ ዑደት ነው ማለት ነው።

በመጽሐፈ ሄኖክ ምዕራፍ 22 አገላለጽ ጨረቃ የ29 እና የ30 ዕለት ርዝማኔ እያፈራረቀች እንደምትታይ እንዲኹም ሙሉ ብርሃን የምትሰጠው በወሩ አጋማሽ ማለትም 14/15ኛው ቀን እንደኾነ ያስገነዝባል።

ሐ. ዐውደ ዓመት

የቀንና የሌሊቱ ርዝማኔ፣ የዝናብና የፀሐይ ወቅቶች መፈራረቅ፣ በአጠቃላይ በየወራቱ የሚለያዩ ነገሮች ተመልሰው እንደገና የሚመጡበት ዑደት ዐውደ ዓመት ተብሎ ይጠራል። በመኾኑም የአንድ ዐውደ ዓመት ርዝመት በፀሐይ 365 ዕለት በጨረቃ ደግሞ 354 ዕለት እንደየአቁጣጠሩም የፀሐይ ዓመት ወይም የጨረቃ ዓመት እየተባለ ይጠራል።

መ. ዐውደ ጳጉሜን (ወንጌላዊ)

የአንድ ዐውደ ጳጉሜን ርዝማኔ አራት ዓመታት ነው። ይኸም በግዕዙ ሠግር (leap year) ይባላል። በተጨማሪም በፀሐይ አቁጣጠር በእየዓመቱ የሚተርፋ(የማይቆጠሩ) ስድስት ካልዲቶች በ600 ዓመት ተሰብስበው ጳጉሜን ሰባት ቀናት ትኾናለች።¹⁴⁴

¹⁴³ መጽሐፈ ሄኖክ ፣ ምዕራፍ 21
የኢትዮጵያ ቤተክርስቲያን ጥናት መጽሔት፣ ቁ.፮ (ነሐሴ ፳፻፲)፣ © ጥናትና ምርምር ተቋም፣ ማኅበረ ቅዱሳን

በመጽሐፈ ሄናክ ምዕራፍ 28 አገላለጽ ጳጉሜን ለብቻ መቁጥር እንዳለባት ማስጠንቀቂያ አዘል መልእክት “ጳጉሜን ከዋክብት የለም ብለው ይበድላሉ” ይላል። በእዚኸ ምዕራፍ የጳጉሜን ዕለት ብዛት አራት ነው ይላል ምክንያቱን በምዕራፍ 21 ላይ የዓመት ዕለታት ብዛት 364 ስላለ እንደኾነ መረዳት ያስፈልጋል። የባሕረ ሐሳብ ሊቃውንት ሽርፍራፊ ጊዜያትን በመሰብሰብ የጳጉሜን ወር ስድስት እንዲኾንም በዘመናት ኸደት ሰባት የሚያደርጉበትን ስሌት በተገቢው ኸኔታ መረዳት ያስፈልጋል።

ሠ. ዐውደ አበቅቴ

አበቅቴ የግሪክ ቃል ሲኾን በእንግሊዝኛው ኤፓክት (epact) እየተባለ ይጠራል።¹⁴⁵ ዐውደ አበቅቴ በየ19 ዓመታት የሚደጋገም ዑደት ነው። አበቅቴ መስከረም አንድ ቀን ዐውደ ዓመት ሲጀመር የጨረቃ ዓመታዊ ዕድሜ ማለት ነው።¹⁴⁶ ይኸ በየ19 ዓመቱ አንድ ጊዜ የሚደረገው የፀሐይና የጨረቃ «ተራክቦ» /መገናኛ፣ አብረው ጉዞአቸውን የሚጀምሩበት/ ዐውደ አበቅቴ ይባላል። ይኸ ዐውድ በአንድ ዓመት መቀጠሪያ በኾኑት በፀሐይና በጨረቃ የዓመት ጉዞ ልዩነት መሠረት የተዘጋጀ ነው። ይኸም ማለት ሄናክ አንድ ዓመት 364 ቀን (ሊቃውንቱ ከላይ እንዳየነው አንዲን ዕለት ጨምረው 365 ቀን እና በጨረቃ 354 ቀን መካከል የሚፈጠር የ11 ዕለት ልዩነት የሚፈጠር ዐውድ ነው። በዚኸ መሠረት በ19 ዓመታቸው ፀሐይና በጨረቃ በአንድ ላይ ጉዞ የሚጀምሩበት ማለት ነው።

ረ. ዐውደ ማኅተም

የዐውደ ማኅተም ርዝማኔ 76 ዓመታት ነው። የ19 እና የ4 ትንሹ የጋራ ብዙታቸው (4 x 19) 76 ስለኾነ ዐውደ አበቅቴና ዐውደ ጳጉሜን ዑደታቸውን በአንድ ቀን እኩል የሚጀምሩት በየ76 ዓመቱ ነው። የመጨረሻው ወንጌላዊ (የሐንስ) እና 18 አበቅቴ ይገናኙበታል።¹⁴⁷ ይኸ ዐውድ በ19 ዓመታት የሚፈጠሩ የፀሐይና የጨረቃ ልዩነቶች እና በአራት ዓመት አንድ ጊዜ የሚመጡ ክስተቶች የሚገናኙበት ነው።

¹⁴⁴ ዝኒ ከማሁ

¹⁴⁵ ዝኒ ከማሁ

¹⁴⁶ ዝኒ ከማሁ

¹⁴⁷ አለቃ ያሬድ ፈንታ፤ 2004 ዓ.ም.

ሰ. ዐውደ ፀሐይ

የዐውደ ፀሐይ ርዝማኔ 28 ዓመታት ነው። የዐውደ ዕለት እና ዐውደ ጳጉሜን ዑደቶች የሚገናኙበት ዐውድ ነው። የ7 እና የ4 ትንሹ የጋራ ብዙታቸው (4 x 7) 28 ስለሆነ የዐውደ ፀሐይ ርዝማኔ 28ኛ ዓመታት ነው። ለዚህ ዐውድ መነሻ ፀሐይና ጨረቃ የተፈጠሩት ረቡዕ ስለሆነ፤ ይኸ ዕለት (ዕለተ ረቡዕ) ጥንተ ዮን (አን) ይባላል። ይኸ ዐውድ ኹለቱን መሠረታዊ አዕዋዳት ማለትም ዐውደ ዕለትና ዐውደ ጳጉሜን የሚያገናኝ ነው።

ሸ. ዐውደ ቀመር

ይኸ ዐውድ በሊቃውንቱ ዐቢይ ቀመር እየተባለ የሚጠራ ሲኾን በ532 ዓመት አንድ ጊዜ የሚፈጸም ዐውድ ነው።¹⁴⁸ ዐውደ ዕለት (በየ7 ዕለቱ የሚመላለስ)፣ ዐውደ ጳጉሜን (በየ4 ዓመታቱ የሚመላለስ) እና ዐውደ አበቅቴ (በየ19 ዓመታቱ የሚመላለስ) ዞረው የሚገናኙበት በ532 ዓመታት አንድ ጊዜ ነው። ይኸ ዑደት ዐውደ ቀመር ይባላል። በዚህ ዐውድ በሄኖክ የተጠቀሱት አዕዋዳት ኹለ የሚፈጸሙበት ነው።

ከዚህ በተጨማሪ ቀመረ ዐረብ የሚባልና ርዝመቱም 228 ዓመታት የሆነ ዑደት አለ። ይኸም የጨረቃ ዓመተ ዓለም የሚታወቅበት ስሌት ነው።¹⁴⁹

ባሕረ ሐሳብ በኢትዮጵያ የነበረው አገልግሎት

የባሕረ ሐሳብ ትምህርት በሀገራችን በተለይ ለሦስት ዐበይት ዓላማዎች ጥቅም ላይ ሲውል እንደነበር እንገነዘባለን። ይኸውም ለመንፈሳዊ አገልግሎት፣ የተለያዩ ጉዳዮችን ክስተት ለመተንበይ እና የታሪክ መዛግብትን ለማረጋገጥ ነው።

ሀ. ለመንፈሳዊ አገልግሎት

በኢትዮጵያ ኦርቶዶክስ ተዋሕዶ ቤተ ክርስቲያን ዘንድ መስከረም አንድ ቀን የዓመቱ ተንቀሳቃሽ በዓላት እንደ ትንሣኤ፣ ደብረ ዘይት፣ ሆሣዕና፣ ስቅለት፣ ዕርገትና ጳራቅሊጦስ የመሳሰሉት ቀናት፣ እንዲኹም የመነሻ ቀናቸው ተወስኖ የማይታወቁ አጽዋማት እንደ ዐቢይ ጸም፣ ጸመ ሐዋርያትና ጸመ ድኅነት የመሳሰሉት

¹⁴⁸ ዝኒ ከማሁ

¹⁴⁹ አለቃ ያሬድ ፈንታ፣ 2004 ዓ.ም

የኢትዮጵያ ቤተክርስቲያን ጥናት መጽሔት፣ ቁ.፮ (ነሐሴ ፳፻፲)፣ © ጥናትና ምርምር ተቋም፣ ማኅበረ ቅዱሳን

ቀላል በሽነ መንገድ በማውጣት እና በዚህ አይይዛ የማይንቀሳቀሱ ወይም ዓመቱ ቢቀያየርም ቋሚ የሽነትን በዓላትና አጽዋማት ለይታ ለምእመና ታሳውቃለች።

የሚዘዋወሩ በዓላትና አጽዋማት የሚገኙት (በዓላቱ የሚውሉበትን ፣ አጽዋማቱ የሚገቡበት ቀን የሚታወቀው) አራት ነገሮች በመደመር ነው። እነርሱም (1) መጥቅፅ ፣ (2) መጥቅፅ የሚውልበት ዕለት ተውሳክ ፣ (3) የበዓላትና የአጽዋማት ተውሳክ እና (4) የነነዌ መባጃ ሐመር (የነነዌ ጾም የሚገባበት ወርኃዊ ቀን) ናቸው።¹⁵⁰ በየቀኑ የአሥርቆቱን ሥርዓት ታደርሳለች። አሥርቆት ማለት የሌሊት መባቻ በጨረቃ ፣ የመዓልቱን መባቻ በፀሐይ ቆጥሮ መናገር ነው።¹⁵¹ ሌሊቱን ለማውጣት አበቅቱና ዕለቱን (በፀሐይ) ማወቅ ያስፈልጋል። በመሽኑም የሚከተለው ቀመር የእያንዳንዱን ዕለት ሌሊት ለማግኘት ያገለግላል።

$$\text{ሌሊት} = \text{አበቅቱ} + \text{ዕለት} + \text{የወሩ ሕፃዕ}$$

ለምሳሌ፡- የ2012 ዓ.ም. የመስከረም 1 (አንድ) ቀንን የአሥርቆት ሥርዓት እንመልከት።

ዓመቱ፡ በፀሐይ 2012 ዓመት፤ በጨረቃ 2070 ዓመት ከ11 ወር፤ ከ 16 ቀን ነው።

- የሌሊት መባቻ በ 24 ፣ የጨረቃ መባቻ በ 28 ፣ እንዲሁም የመዓልቱ መባቻ በ 1 እንደሚሆን በማስላት እና ቀኖቹን እንዲክ ለይቶ በማውጣት ለአየራሱ ጸሎት ይደርሳል።

ለ. ለትንበይ አገልግሎት

የዘመን መለዋወጥ የፀሐይ፣ የጨረቃ፣ የከዋክብትን ዑደት እና የነፋሳትን ሽኩቻ ተከትለው የሚመጡ የወቅቶች መለዋወጥ እንዲሁም እነዚህን ምክንያት በማድረግ የሚመጡ የተለያዩ ክስተቶችን በማየት የሰዎች የኑሮ ሽኩቻ ላይ ወደፊት ሊሽኑ የሚችሉ ነገሮችን ለመተንበይ የባሕረ ሐሳብን ዘዴዎች ይጠቀሙበት ነበር። እንዲሁም አንዳንድ ሊቃውንት ጌታችን ኢየሱስ ክርስቶስ ዳግም የሚመጣበት ቀን መቼ ሊሆን እንደሚችል የነቢያትን ትንቢት መነሻ በማድረግ ይተነብያሉ። በዚህ ትንቢት መሠረት ጌታችን 8000 ዓመት ሳይሞላ ወይም ትንሽ ሲያጎድል

¹⁵⁰ መርሐ ዕውር
¹⁵¹ አለቃ ያሬድ ፈንታ ፣ 2004 ዓ.ም

እንደሚመጣ የሚናገሩ አሉ።¹⁵² በዚህም የተነሣ ይመስላል ብዙ የባሕረ ሐሳብ መምህራን 7980 ዓመት ላይ ሲደርሱ ዘመኑን መቀጠር ያቆማሉ።

ሐ. የታሪክ ክስተቶችን፣ መዛግብትን ትክክለኝነት ለማወቅ እና ለማረጋገጥ

የኢትዮጵያ ሊቃውንት በባሕረ ሐሳብ ትምህርትና የአቁጣጠር ስሌታቸው በመታገዝ የታሪክ ድርሳናትን ማረጋገጥ እንደሚችሉ ያስረዳሉ።

ለምሳሌ፦ ክርስቶስ የተወለደው ታኅሣሥ 29 ቀን ፣ ማክሰኞ ዕለት መኾኑን እንዲክ ያረጋግጣሉ ፡ ይኸንን ለማስላት ፀሐይና ጨረቃ ዑደታቸውን በእኩል ጊዜ ከጀመሩ ምን ያክል ዓመት እንደኾናቸው መቀጠሪያ የኾነውን አበቅቴ የሚባለውን ማግኘት አስፈላጊ ነው። ስለዚህም የፀሐይን አበቅቴ ለማወቅ ሲፈልጉ ዘመኑን በዓመተ ዓለም (5500 + ክርስቶስ ልደት ወዲክ ያለውን ዓመት) ይወስዱና ያለንበት ዘመን ገና ስላለቀ አንድ ቍጥር ያነሡለታል (አንድ ለዘመን ተው የሚለውን ዐዋጅ በማስታወስ)¹⁵³። ¹⁵⁴የተረፈውን ከአራት ቦታ ከፍለው አንዱን ክፍል (ሩቡን) በዋናው ላይ ይደምሩበታል። ሩቡን ለማውጣት ከአራት ቦታ ሲከፈል የአራቱ ግማሽ ኹለት ወይም አራት ሩብ ከተረፈ አብረው ይደምሩታል፤ ያለዚያ ደግሞ ይጥሉታል። ጠቅላላውን ድምር በሰባት ገድፈው (ለሰባት አካፍለው)፤ የሚተርፈውን የዚያ ዓመት የፀሐይ አበቅቴ እንደሚኾን ደንግገው አስቀምጠዋል። የፀሐይ አበቅቴ የሳምንቱን ዕለት ማወቅያ ነው። ስለዚህ ይኸን አሠራር ተከትለው የጌታችንን የኢየሱስ ክርስቶስን ልደት ማክሰኞ ዕለት እንደዋለ አረጋግጠዋል።

የዘመን አቆጣጠር

የተለያዩ ዐውዶችን በመጠቀም አጽዋማትና በዓላትን ለማውጣት፣ ዘመኑ በፀሐይና በጨረቃ ለየብቻ ስንት እንደኾነ አስልቶ ማወቅ ያስፈልጋል። የቍጥር ስሌቱን ለማስተማር ብዙ ዓመታትን በዐውድ ማካፈል ስለሚያስፈልግ መጀመሪያ ከመጀመሪያው ዐውድ ይነሡና ዐውዱ በጨመረ ቍጥር ከእያንዳንዱ ዐውድ

¹⁵² መጽሐፈ ዘሲማስ፣ ጌታቸው ኃይሌ፣ 1993 ዓ.ም.፣ መርጌታ ዘነበ ሐየሎም፤
¹⁵³ ጌታቸው ኃይሌ፣ 1993 ዓ.ም.
¹⁵⁴ ለዘመን አንድ ተው የሚልበት ምክንያት ስለተጀመረ ይቁጠራል ስላልተፈጸመ ይቀነሳል፤ በዚህ ምሳሌ ለማስረዳት የ5500 ዓመትን ታህሣሥ 29 ለማወቅ አንድ ይቀነሳል፤ ምክንያቱም ለመደመር ገና ወደፊት ያሉ 8 ወራቶች አሉ የማታወቁ፤ እንዲኹም ለመቀነስ አራት ወሮች አልፈዋል ስለዚህ ለመቀጠርም ለመተውም ስለሚያስችግር መቀነሱ የተሻለ ነው። በሒሳብ(mathematics) ትምህርት ሙሉ ቍጥር የሚጀምርው ከዜሮ ነው። በባሕረ ሐሳብ መምህራንም ዘንድ ሙሉ ቍጥር ለመጀምር ይመስላል አንድ በመቀነስ ይጥራሉ።
የኢትዮጵያ ቤተክርስቲያን ጥናት መጽሔት፣ ቁ.፮ (ነሐሴ ፳፻፲)፣ © ጥናትና ምርምር ተቋም፣ ማኅበረ ቅዱሳን

የሚተርፈውን ቊጥር ልዩነቱን በመያዝ ቀሪውን ብቻ በመቊጠር ምን ያኽል እንደኾነ በቃላቸው ያሰላሉ። ዘዴው¹⁵⁵ አንድ የተሰጠ ቊጥርን በቀሪ ማካፈል (modular arithmetic and algebra) ሲኾን ቀሪ (remainder) ለባሕረ ሐሳብ እጅግ አስፈላጊ ነው። ሄኖክ በዋናነት ተካፋይ ቊጥሮችን የሚጠቀም ሲኾን በቀሪ የሚካፈሉትን የመጽሐፈ ሄኖክ የተረጎሙ ሊቃውንት አካተውታል። ለምሳሌ አንድ ዓመት 364 ቀን ነው የሚለው ሲያብራሩ 5ኛይቱን ቀን ከሰባኤ አትገባም ብሎ ተዋት ይላል።¹⁵⁶

ዘመንን ለመቊጠር በሄኖክ አገላለጽ የሰማይ ምሥጢር ብሎ በምዕራፍ 21 እስከ 28 የገለጸቸውን በዋናነት የፀሐይንና የጨረቃን ዑደት ማወቅ ያስፈልጋል። ይኸም የኢትዮጵያ ዘመን አቆጣጥር መነሻው የሮም ከተማ መቆርቆርን መሠረት ካደረገው ከጎርጎርዮሳውያን አቆጣጠር ልዩ እንዲኾን ያደርገዋል።¹⁵⁷ ኢትዮጵያ ዘመን አቆጣጠር ከምዕራባያውን እንዲለይ የሚያደርገው መነሻው የሥነ መለኮት ትምህርት መኾኑ እና ማገናዘቢያውም (ማመሳከሪያውም) ሥነ ፍጥረት መኾኑ ነው።¹⁵⁸

ዑደተ ፀሐይ

የአንድ ዓመት ርዝመት በፀሐይ 365 ዕለት ከ15 ኬክሮስ ከ6 ካልዲት ነው። የብርሃን መጠኗ ከጨረቃና ከከዋክብት ይበልጣል። የባሕረ ሐሳብ መምህራን ፀሐይ የተፈጠረችው እሑድ ከተፈጠረው ብርሃን ነው ይላሉ።¹⁵⁹

የፀሐይ የጉዞ መስመር ከምሥራቅ ወደ ምዕራብ ሲኾን በምሥራቅ ስድስት መስኮቶች (መውጫ) ፤ በምዕራብም እንዲኾኑ ስድስት መስኮቶች (መግቢያ) አሏት። ፀሐይ በምዕራብ ከገባች በኋላ በበነጋው በሰሜን በኩል ዞራ በምሥራቅ ትወጣለች። ስለዚህ ፀሐይ ዑደቷ የሰዓት ተቃራኒ (counter clockwise) ነው ማለት ነው።

ይኸም ማለት ፀሐይ ከሰሜን ወደ ደቡብ ወይም ከስድስተኛው ደጃፍ ወደ አንደኛው ደጃፍ ስትመለስ ቀኑ ያጥራል። ምክንያቱም ፀሐይ ወደ ሰሜን ስትዞር ከምድር ዋልታ በአጭር ርቀት ስለምትገኝ የወሩ ርዝማኔ በሽርፍራፊ ሰዓት ያንሳል። የእየወሩ

¹⁵⁵ ባሕረ ሐሳብ ትምህርት የሚሰጥበት የተለመደው የማስተማሪያ ዘዴ በቃል ወይም በንባብ የሚሰጥ ሲኾን በዚህ የማስተማሪያ ዘዴ ተማሪዎች እየጻፉ ሳይኾን በመስማት ብቻ የሚከናወን ነው።

¹⁵⁶ የመጽሐፈ ሄኖክ አድምታ፤ ምዕራፍ 21 ፤ በዚህ አገላለጽ ሰባኤ ማለት ሰዓት ለማለት ወይም በሰዓት ስለማይካፈል።

¹⁵⁷ ጎሩይ ሰሜን፣ ትክክለኛው የኢትዮጵያ ዘመን አቆጣጠር፣ 2000 ዓ.ም. ገጽ 77

¹⁵⁸ ዝኒ ከማሁ

¹⁵⁹ መጽሐፈ አክሲማሮስ ዘረቡዕ፤

የዕለት ሰዓትም በፀሐይ አቀማመጥ ምክንያት አንዱ ዕለት ከሌላው ዕለት እንዲበላላጥ ያደርገዋል።¹⁶⁰ እንዲኹም ፀሐይ ከደቡብ ወደ ሰሜን ወይም ከአንደኛው ደጃፍ ወደ ስድስተኛው ደጃፍ ስትሄድ ቀኑ ይረዝማል።

በሄኖክ የአንድ ዕለት ርዝማኔ 18 ክፍል እንደኾነ ከላይ ተገልጿል። ስለዚህ የመዓልትና የሌሊት ሰዓት ወይም ክፍል በየወሩ ከሚወጡ ከዋክብት አንጻር ያላቸውን ንዕስር በሚቀጥለው ሠንጠረዥ መመልከት እንችላለን።

ሠንጠረዥ 1: በየወሩ ከሚወጡ ከዋክብት አንጻር ያላቸውን ግንኙነት ከመዓልት አንጻር

ተ.ቁ.	ወር	አንድ ዕለት 24 ሰዓት በማድረግና አሁን በዓለም አቀፍ አገልግሎት ላይ ያለው		በሄኖክ አገላለጽ መሠረት አንድ ዕለት 18 ክፍል በማድረግ		የወሩ ኮከብ
		የመዓልቱ ሰዓት	የሌሊቱ ሰዓት	የመዓልቱ ክፍል	የሌሊቱ ክፍል	
1	መስከረም	12	12	9	9	ሰንበላ
2	ጥቅምት	11	13	8	10	ሚዛን
3	ኅዳር	10	14	7	11	አቅራብ
4	ታኅሣሥ	9	15	6	12	ቀውስ
5	ጥር	10	14	7	11	ጀደይ
6	የካቲት	11	13	8	10	ደለው
7	መጋቢት	12	12	9	9	ሉት
8	ሚያዚያ	13	11	10	8	ሐመል
9	ግንቦት	14	10	11	7	ተውር
10	ሠኔ	15	9	12	6	ጀውዛ
11	ሐምሌ	14	10	11	7	ሸርጣን
12	ነሐሴ	13	11	10	8	አሰድ

በዚህ ሠንጠረዥ መሠረት የመዓልት(የቀኑ ወይም ብርሃኑ ክፍል) እና የሌሊቱ ክፍል ከወር ወር ይለያያል። የልዩነቱ መሠረት በመጽሐፈ ሄኖክ ምዕራፍ 21 እንደተገለጸ የፀሐይ መውጫ በእየወሩ መቀያየር ተከትሎ የተፈጠረ ነው። በዚህም መሠረት

¹⁶⁰ ዝኒ ከማሁ

ፀሐይ ምድርን እኹል በእኹል የምትከፍላት በዓመት ኹለት ጊዜ ማለትም መዓልቱና ሌሊቱ እኹል በሚኾኑበት በመስከረም እና በመጋቢት ወራት ነው። በትክክል እኹል (Equinox) የሚኾነው መስከረም 25 እና መጋቢት 25 ላይ ነው።¹⁶¹ ከመስከረምና ከመጋቢት በስተቀር ሌሎች ወሮች የመዓልትና የሌሊት የሰዓት ርዝማኔ እኹል አይደሉም።

ሌላው በዚክ ሠንጠረዥ ለመግለጽ የተሞከረው አሁን የምንገለገልበት አንድ ቀን በ24 ሰዓት ከፍለን ቢኾን የሌሊቱና የመዓልቱ ከወር ወር መለያየት በመጽሐፈ ሄኖክ ላይ በተቀመጠው መሠረት መኾኑን መረዳት ያስፈልጋል። በተጨማሪም በእየወሩ የሚወጡ ከዋክብት በሄኖክ የተገለጸውን መተርጉማን (ተርጓሚዎች) በዚክ መልኩ በስፋት አስቀምጠውታል።

የአትዮጵያ ዘመን አቆጣጠር የዓመት መጀመሪያ ወር መስከረም የኾነበት አንዱ ምክንያት የመዓልትና የሌሊት እኹል መኾኑ ነው።

የእየሳሉቱን ሰዓት መበላለጥ ሊቃውንቱ በምን ሰፍረው ዐወቁት ?

በሄኖክ የአንድ ቀን ርዝማኔ 18 ክፍል እንደኾነ የተገለጸ ቢኖንም የባሕረ ሐሳብ ሊቃውንት ከ18 ክፍል ይልቅ በ24 ሰዓት ከፍለው ለመሥራታቸው ምክንያቱን ማረጋገጥ በዚክ ጥናት አልተቻለም። የባሕረ ሐሳብ ሊቃውንት በአንድ ቀን ውስጥ ያሉትን ሰዓቶች ያወቁበትን መንገድ እንዲክ ብለው መዝግበውታል «አንተ በትክክል የራስህ ጥላ በደረሰበት ላይ ምልክት ታደርጋለህ፤ ሰዓቱን ለማወቅ እግርህን በማፈራረቅ እየሰፈርህ ትቈጥራለህ። ከመዝገብ መሪያው ሰዓተ መዓልት እስከ ሠርክ ዐሠራ ኹለት ሰዓት፤ ከታኅሣሥ ወር እስከ ሠኔ ወር 1 1/2 ጫማ በየወሩ ትቀንሳለህ፤ ዳግመኛም ከሠኔ ወር እስከ ታኅሣሥ ወር 1 1/2 ጫማ በየወሩ ትጨምራለህ።»¹⁶² በማለት በሄኖክ ከወር ወር የሰዓት ልዩነት ለመረዳት ችለዋል።

የባሕረ ሐሳብ ሊቃውንት መጽሐፈ ሄኖክ ምዕራፍ 28 መሠረት በማደረግ የፀሐይን ዑደት በመጠቀም ዓመትን በአራት መድበው በእየሦስት ወሩ የሚወጡ ከዋክብትን ይገልጻሉ። በእያንንዱ በአማካይ ዘጠና አንድ (91) ዕለት፣ ከዐሥራ ስምንት (18) ኬክሮስ፣ ከአርባ አምስት (45) ካልዲት የያዙ ወቅቶች ይገኛሉ።¹⁶³ እነርሱም

¹⁶¹ ጌታቸው ኃይሌ፡ 1993 ዓ.ም

¹⁶² አለቃ ያሬድ ፈንታ፣ 2004 ዓ.ም

¹⁶³ ዝኒ ከማሁ

1. ጸደይ (ከመጋቢት 26 እስከ ሠኔ 25 ቀን) : በዚህ ወቅት የሚገኙ ወሮችና ኮከቦች ሚያዝያ /ሐመል/ ፣ ግንቦት /ተውር/ እና ሠኔ /ጀውዛ/ ናቸው። በጸደይ የሚቆመው የሦስት ከዋክብት አለቃ ምልክኤል ይባላል። ወቅቱ የመሬት ጊዜ ነው።
2. ክረምት (ከሠኔ 26 እስከ ምስክረም 25 ቀን) : በዚህ ወቅት የሚመደቡ ወሮችና ኮከቦቻቸው ሐምሌ/ሸርጣን/ ፣ ነሐሴ/ አሰድ/ እና መስከረም /ሰንብላ/ ናቸው። በክረምት የሚቆመው የሦስት ከዋክብት አለቃ ሕልመልሜሌክ ይባላል። በመኸኑም ወቅቱ የውኃ ጊዜ ነው።
3. መፀው (መስከረም 26 እስከ ታኅሣሥ 25 ቀን) : በዚህ ወቅት የሚመደቡ ወሮችና ኮከቦቻቸው ጥቅምት /ሚዛን/ ፣ ኅዳር/አቅራብ/ እና ታኅሣሥ/ቀውስ/ ናቸው። በመፀው የሚቆመው የሦስት ከዋክብት አለቃ ምልክኤል(ሚላኤል) ይባላል። ወቅቱ የነፋስ ጊዜ ነው።
4. በጋ (ከታኅሣሥ 26 እስከ መጋቢት 25 ቀን) : በዚህ ወቅት የሚመደቡ ወሮችና ኮከቦቻቸው ጥር/ጀደይ/ ፣ የካቲት /ደለው/ እና መጋቢት/ሐት/ ናቸው። በበጋ የሚቆመው የሦስት ከዋክብት አለቃ ናርኤል ይባላል። ወቅቱ የእሳት ጊዜ ነው።

ኬክሮስና ክንትሮስ

ኬክሮስ:- ትርጉሙ የመሬት ትልቅ ክፍል (መሬት ላይ በሐሳብ የተሰመረ ረጅም መስመር) ማለት ሲኾን ከደቡብ እስከ ሰሜን የተዘረጋ ፣ ሌሊቱና መፃልቱ ተለይቶ የሚታወቅበት መክፈያ ነው። ከምሥራቅ እስከ ምዕራብ ያለው የኬክሮስ ብዛት ስድሳ ነው።¹⁶⁴

ክንትሮስ :- ከምሥራቅ እስከ ምዕራብ የተዘረጋና ምድርን በሐሳብ የሚከፍል መስመር ነው። ክንትሮስ ከኬክሮስ ጋር እንደ ጥብጣብ አልጋ የተሠራ የረጋ ነፋስ ስለኾነ እንደ ምድር ኾኖ ፀሐይ፣ ጨረቃና ከዋክብት ይጓዙበታል።¹⁶⁵ ይኸም ማለት የፀሐይን እና የጨረቃን የጉዞ መስመር ለይቶ ለማወቅ የሚያገለገል መለኪያ ይኾናል ማለት ነው።

¹⁶⁴ ጌታቸው ኃይሌ ፣ 1993 ዓ.ም.
¹⁶⁵ አለቃ ያሬድ ፈንታ ፣ 2004 ዓ.ም.

የኬክሮስ መጠን 16 ዓመት ከ8 ወር ያክል የሚፈጅ ሲኾን ይኸም እንደሚከተለው ሊከፋፈል ይችላል።¹⁶⁶ 1 ኬክሮስ : 6 ክንትሮስ ፤ 1 ሰዓት፤ 5 ኬክሮስ (30 ክንትሮስ) ነው። ስለዚህ 1 ዕለት፡ 60 ኬክሮስ ፤ 1 ኬክሮስ፡ 60 ካልዲት¹⁶⁷፤ 1 ካልዲት፡ 60 ሣልሲት⁴⁸ ፤ 1 ሣልሲት : 60 ራብዲት⁴⁹፤ 1 ራብዲት፡ 60 ኃምሲት⁵⁰ 1 ኃምሲት፡ 60 ሳድሲት⁵¹ ይኾናል ማለት ነው።

ዑደተ ጨረቃ (ወርጎ)

ጨረቃ በዋናነት ሊሊቱን ለመቀጠር የምታገለግል ናት።¹⁶⁸ በእየዕለቱም የራሷን ቅርፅ ስለምትለውጥ፤ እያንዳንዱ የጨረቃ ቅርፅ ራሱን የሚደግመው በየካያ ዘጠኝ ወይም በየሠላሳ ቀን ነውና። ጨረቃ ሙሉ (full moon) በኾነች ጊዜ የብርሃን መጠኗ የፀሐይን አንድ ሰባተኛ (1/7) ያክል ነው።¹⁶⁹ ጨረቃ የምትወጣው በምሥራቅ ሲኾን የምትገባውም እንደ ፀሐይ በምዕራብ ነው። ጥንተ ዮን (ጨረቃ ለመጀመሪያ ጊዜ የታየችው) ለጨረቃ ሐሙስ ነው።

ጨረቃ በምትወለድበት/በምትወጣበት ጊዜ ወደ ክቡ የሚገባው ቅርፃ (የማጭድነቱ ቅርፅ) ወደ ምሥራቅ ኾኖ ፀሐይ ስትጠልቅ በአራት ኬክሮስ ርቀት ትወጣለች። አንድን ሌሊት ሙሉ 60ውን ኬክሮስ የምታበራው መታየት ከጀመረች በ14/15 ኛው ቀን ነው። ስለዚህ አማካይ የዕለት መንገዷ 59 ኬክሮስ 3 ካልዲት 40 ሣልሲት 16 ራብዲት 18 ኃምሲት ከ48 ሳድሲት ሲኾን በዚህ ጉዞዋ ከምዕራብ ሳትደርስ ወይም 56 ካልዲት 19 ሣልሲት 43 ራብዲት 41 ሐምሲት ከ12 ሳድሲት ሲቀራት ፀሐይ 60ውን ኬክሮስ ፈጽማ በምሥራቅ ትታያለች። እንዲኹም ካያ ቀን ሲኾናት (በካያኛው ቀን) በቀን (በመዓልት) እና በማታም (በሌሊትም) ትታያለች። ሄናክ እንደሚለው በሃያ ቀን በሌሊት ሰው መስሎ በቀን ሰማይ መስሎ ይታያል ይላታል።¹⁷⁰

የዓመቱን አጠቃላይ በዓላት፣ አጽዋማት፣ አሥርቆት ወዘተ ለማውጣት አበቅቴና መጥቅፅ ማወቅ ያስፈልጋል።

166 ዝኒ ከማሁ
167 ካልዲት ማለት ሁለተኛ ማለት ሲሆን ከኬክሮስ ቀጥሎ የሚሰላበት የጊዜ መለኪያ
168 ኦሪት ዘፍጥረት 1:16
169 መጽሐፈ አክሲማሮስ ዘኤጲፋኖስ
170 መጽሐፈ ሄናክ ምዕራፍ 22

ሀ. አበቅቴ

ጥንተ አበቅቴ¹⁷¹ የሚባለው በእየዓመቱ በፀሐይና በጨረቃ መካከል የሚፈጠሩ ልዩነቶች ናቸው። በየዓመቱ አበቅቴው ስለሚለያይ በተያዘው ዓመት አበቅቴ ላይ 11 ቢደመር የሚመጣው ዓመት አበቅቴ ፣ 19 ቢደመር ደግሞ ያለፈው ዓመት አበቅቴ ይገኛል።

ለ. መጥቅፅ

መጥቅፅ ማለት ጨረቃ በዓመቱ የመጀመሪያው ወር (30 ቀን) የሚሞላበት የዕለት ቁጥር ነው። መጥቅፅ የቃሉ ትርጉም ደወል ማለት ሲኾን አጽዋማት እና በዓላትን ለማውጣት ይጠቅማል። የመጥቅፅና የአበቅቴ ድምር ኹልጊዜ ሠላሳ ነው።

እያንዳንዱ ዓመት ላይ በፀሐይም ኾነ በጨረቃ ቁጥር በስሌት ለማግኘት በመጀመሪያ ከጌታችን ልደት በፊት ያለውን ጊዜ ዓመተ ፍዳ እና ከጌታችን ልደት ወዲኽ ያለውን ዓመተ ምሕረት (በፀሐይ) በመደመር፣ በቀመረ ዐረብና በንዑስ ቀመር በመቀመር በጨረቃ የዓመቱ ቁጥር ምን ያክል እንደ ኾነ ማወቅ ይቻላል።

ለምሳሌ፡- የ2012 ዓመት ማለትም ከልደተ ክርስቶስ ጀምሮ እስከ ዛሬ ያለውን 2012 ዓመተ ፀሐይ በጨረቃ ስንት ዓመት እንደኾነ ለማስላት በመጀመሪያ ዓመተ ፀሐይን በቀመረ ዐረብ ፣ በንዑስ ቀመር መቀመር ያስፈልጋል። ይኸም ማለት፡-

$2012 \div 228 = 8$ ቀመረ ዐረብ ኾኖ፣ 188 ዓመት ይተርፋል። ትርፉን (ቀሪውን) በንዑስ ቀመር እንቀምረዋለን (እናካፍለዋለን)።

$188 \div 19 = 13$ ንዑስ ቀመር ኾኖ፣ 13 ዓመተ አበቅቴ ይተርፋል። ከዚኽ በኋላ ከቀመረ ዐረብ የሚገኘውን በ7 ዓመት፣ ከንዑስ ቀመር የሚገኘውን በ7 ወር፣ ለንዑስ ቀመር ስናካፍል ያገኘነውን ዓመተ አበቅቴ ደግሞ በ 11 ዕለት (በጥንተ አበቅቴ) እናባዛለን።

መጨረሻ ካገኘነው ዓመተ አበቅቴ አንድ ዓመት መቀነሱን ልንዘነጋ አይገባም።¹⁷² ይኸም የያዘነው ዓመት ገና ስላልተጠናቀቀ ነው። እንዲኹም ለጨረቃ ዘመን መሠረት የኾነውን 4 ወር ከ 10 ቀን ፣ ከትራፋተ ዐውድ የተገኘውን 24 ዕለት

¹⁷¹ ጥንተ አበቅቴ ማለት የመጀመሪያው በፀሐይና በጨረቃ መካከል የተፈጠረው የ11 ዕለታት ልዩነት ማለት ነው።

¹⁷² አዋጅ ነው።

መደመርም ያስፈልጋል።¹⁷³ እነዚህን ዕለታት ዓለም ከተፈጠረ ጀምሮ በየዓመቱ ከሚተርፉት ተሰብስበው የተገኙ ናቸው።

ስለዚህ 8 ቀመረ 0ረብ × 7 ዓመት = 56 ዓመት

13 ንዑስ ቀመር × 7 ወር = 91 ወር (91 ወር ማለት 7 ዓመት ከ 7 ወር ማለት ነው።)

12(13 - 1) ዓመተ አበቅቴ × 11 ዕለት = 132 ዕለት (132 ዕለት ማለት ደግሞ 4 ወር ከ 12 ቀን ማለት ነው።)

ይኸ ኹሉ በአንድ ላይ ሲደመር 63 ዓመት (56+7) ከ11 ወር (7+4) ከ 12 ዕለት ይኾናል። ይኸንን የአገኘነውን ዓመት ከዓመተ ፀሐይ አንድ ዓመት ከአነሣንለት በኋላ ቀሪው ላይ እንደምረዋለን። በመኾኑም

2011(2012 - 1) + 63 ዓመት 11 ወር 12 ዕለት = 2070 ዓመት ከ11 ወር 12 ዕለት ይኾናል።

ይኸም ማለት ክርስቶስ ከተወለደ ጀምሮ (በፀሐይ) መስከረም 1 ቀን 2012 ዓ.ም በዓመተ ጨረቃ ሲሰላ 2070 ዓመት ከ11 ወር ከ12 ዕለት ኾኖታል ማለት ነው።

በአጠቃላይ ዘመንን ለመቁጠር መነሻውን ለይቶ ማወቅ ያስፈልጋል። በሐሳብ ዲሜጥሮስ የቀመር መነሻው ዕለት (ጥንተ ቀመር) ማክሰኞ ሲኾን፣ የሐሳብ ቢዘን ጥንተ ቀመር እሁድ እንዲኾም የሐሳብ ጉንዳጉንዲ ዓርብ ናቸው። ሦስቱም ሐሳቦች መነሻቸውን ለመወሰን እና ልዩነቱን ለመግለጽ የየራሳቸው አመክንዮ ያቀርባሉ።¹⁷⁴

በአጠቃላይ ባሕረ ሐሳብ በኹለቱ አዕዋዳት ማለትም የፀሐይና ጨረቃ ዑደት በመጠቀም በኹለቱም እንደ አስፈላጊነታቸው የሚቆጥር ልዩ የኾነ የዘመን መቀጠሪያ ኾኖ የሚያገለግል ነው። ዘመንን ለመቀጠር በዋናነት የዓለምን ዘመን መክፍያ የኾነውን የጌታችንን ልደት ሊቃውንት የክርስቲያን ዘመን መጀመሪያ ብለው ተርተውታል።¹⁷⁵ ይኸም የኢትዮጵያ ዘመን አቆጣጠር ከሌሎች በተሻለ ነገረ መለኮታዊ ይዘት ያለው እና፤

¹⁷³ አለቃ ያሬድ ፈንታ፤ 2004 ዓ.ም. ገጽ 154

¹⁷⁴ ዝኒ ከማሁ

¹⁷⁵ ጎሩይ ሰሜ፣ ትክክለኛው የኢትዮጵያ ዘመን አቆጣጠር፣ 2000 ዓ.ም. ገጽ 75

ሥነ ከዋክብት

በመጽሐፈ ሄኖክ ምዕራፍ 24 በስፋት እደተጠቀሰው ከዋክብት በስም እየጠራ የሚቆዩበትን የጊዜ ርዝማኔ ይገልጻል። ከዋክብት ጨረቃ ጋር በሌሊት ያበሩ ዘንድ የተፈጠሩ ናቸው።¹⁷⁶ የብርሃን መጠናቸው ከጨረቃ ያነሰ ነው። ቅርፃቸውም እንደ ፀሐይና ጨረቃ ክብብ ሳይኾን የተለያዩ ቅርጽ አላቸው። ለምሳሌ የአይሁድ ኮከብ የሚባለው ባለስድት ጫፍ አለው።

የባሕረ ሐሳብ ሊቃውንት የከዋክብት ብዛት እንደማይታወቅ እና የብርሃን መጠናቸው አንዱ ኮከብ ከሌለው እንደሚባላለጡ እንዲኹም ብርሃን የሌላቸው ከዋክብት መኖራቸውን ይናገራሉ። “መጽሐፍ አንዱ ኮከብ ከሌለው ኮከብ ይበልጣል”¹⁷⁷ ኹሉም ከዋክብት እኹልና ተመሳሳይ አይደሉም። በእየዕለቱና በእየወሩ የማይወጡ ከዋክብት ማለትም በኾኑ ዘመናት ልዩነት አንድ ጊዜ የሚታዩ ከዋክብት አሉ።¹⁷⁸

የከዋክብት ትምህርት በባሕረ ሐሳብ ሊቃውንት ዘንድ የሚሰጥበት ምክንያት ከዋክብት እንደ ፀሐይና ጨረቃ ኹሉ ለዘመን መቀጠሪያነት የሚያገለግሉ ስለኾኑ እና የዘመን መለዋወጥን ተከትለው የሚከሰቱ ክስተቶች ከከዋክብት ጋር ግንኙነት ስላላቸውም ጭምር ነው። ስለዚህ የከዋክብትን ትምህርት በኹለት ከፍለን እንመልከት።

የከዋክብት ዓይነታቸውና ጠቀሜታቸው

የባሕረ ሐሳብ ትምህርት ዘመንን እንደ ፀሐይና ጨረቃ ኹሉ በከዋክብት ይቈጥራሉ። በከዋክብት አንድ ዓመት ሦስት መቶ ስድሳ አራት ቀን (364) ነው።

የከዋክብትን ከወጡበት ጊዜ አንጻር ለኹለት ከፍለን ማየት እንችላለን ፤ አንዱ ሄኖክ በመጽሐፉ በእየሦስት ወሩ (ስማቸው ዝቅ ብሎ ተጽፏል) ፤ በእየወሩ ፤ በእየዓሥራ ሦስት ቀንና በእየዕለቱ የሚወጡ ከዋክብት በማለት የለያቸው ሲኾኑ እነዚህንም ከዋክብት ከላይ በሠንጠረዥ 1 እንደተገለጸው በስማቸው ተጠርተዋል።¹⁷⁹ ኹለተኛው የከዋክብት ዓይነቶች ቋሚ መውጫ ዕለት የሌላቸው በተወሰነ የጊዜ ልዩነት የሚወጡ

¹⁷⁶ አሪት ዘፍጥረት 1፡16

¹⁷⁷ 1ኛ ቆሮ 15፡ 41

¹⁷⁸ አለቃ ያሬድ፣ 2004 ዓ.ም.

¹⁷⁹ ዝኒ ከማሁ

የኢትዮጵያ ቤተክርስቲያን ጥናት መጽሔት፣ ቁ.፮ (ነሐሴ ፳፻፲)፣ © ጥናትና ምርምር ተቋም፣ ማኅበረ ቅዱሳን

ናቸው። ለምሳሌ አቅራብ ተብሎ የሚጠራው ኮከብ በስድስት መቶ አንድ ጊዜ ይወጣል።¹⁸⁰

የመውጫ ዕለታቸው የሚታወቁ ከዋክብት

ሄኖክ ስለከዋክብት በጻፈበት ምዕራፍ በእየወሩና በእየዕለቱ ለሚታዩ/ ለሚወጡ ከዋክብት ስም ሰጥቷቸዋል። በእርግጥ የከዋክብት ብዛት አይታወቅም ነገር ግን ሄኖክ በእየ ሦስት ወርና በእየዐሥራ ሦስት ቀን የሚወጡ ከዋክብትን ብቻ በስም እየጠራ ዑደታቸውና ሥርዓታቸው እንዴት እንደኾነ በስፋት ጽፎታል። ይኸንን ተከትሎ የባሕረ ሐሳብ ሊቃውንት ስለ ከዋክብት በሚከተለው መልኩ ያስተምራሉ።

የከዋክብት አሰፋፈር/ አቀማመጥ በጨረቃ ዙሪያ ሲኾን የሚወጡበት ጊዜና የሚቆዩበት የጊዜ ርዝማኔ አራት ከዋክብት በእየ ዘጠና አንድ ቀን የሚወጡ /ዘጠና አንድ ቀን የሚያበሩ/ ($91 \times 4 = 364$) እና የሚመሯቸው እያንዳንዳቸው ሰባት ሰባት ከዋክብት አሏቸው /ሰባት ቀን የሚያበሩ/ ($4 \times 7 = 28$) ፤ ኻያ ስምንት ከዋክብት በእየዐሥራ ሦስት ($28 \times 13 = 364$) ቀን የሚወጡ /ለዐሥራ ሦስት ቀን የሚያበሩ/፤ በእየወሩ የሚወጡ 12 ከዋክብት /አንድ ወር ቆይተው የሚጠፉ / ፤ በእየዕለቱ የሚወጡ አንድ ሺ ከዋክብት ($364 \times 1000 = 364000$) ወዘተ በሚል የዑደት ሥርዓት እንዳላቸው የባሕረ ሐሳብ ትምህርት በስፋት ያስረዳል።

በባሕረ ሐሳብ ሊቃውንት ዘንድ ለሦስት ወር በሚቆዩት ከዋክብት ተከትለው የሚወጡ ከዋክብት አንድ አንድ ወር የሚያበሩ ከዋክብት እና ዐሥራ ሦስት ቀን የሚያበሩ ከዋክብትን ከሰው ልጅ ጋር ስለአላቸው ግንኙነት ያስተምራሉ። እንዲኹም በእየወሩ የሚወጡት ከዋክብት ከሚወጡበት ወቅት ጋር በማገናኘት የከዋክብት ባሕርያቸው ምን እንደኾነ ይናገራሉ።

ሠንጠረዥ 2፡ የፀሐይና የ12ቱ መገብተ አውራጎ ከዋክብት ባሕርይና ግብር እንደሚከተለው መደብ ሊገለጽ ይችላል።¹⁸¹

¹⁸⁰ መዝሙረ ዳዊት አንድምታ

¹⁸¹ አለቃ ያሬድ ፤ 2004 ዓ.ም.

ባሕርይ	ኮከብ እና የሚወጡበት ቀን	ኮከብ እና የሚወጡበት ቀን	ኮከብ እና የሚወጡበት ቀን
እሳት	ሐመል (መጋቢት 17 ቀን) - 30 ዕለት 43 ኬክሮስ	አሰድ (ሐምሌ 21 ቀን) - 31 ዕለት ከ 10 ኬክሮስ	ቀውስ (ኅዳር 16 ቀን) - 29 ዕለት ከ28 ኬክሮስ
መሬት	ተውር /ሠውር) (ሚያዝያ 18 ቀን) - 30 ዕለት ከ 12 ኬክሮስ	ሰንቡላ (ነሐሴ 21 ቀን) -30 ዕለት ከ42 ኬክሮስ	ጀደይ / ጀዲ (ታኅሣሥ 17 ቀን) - 29 ዕለት 23 ኬክሮስ
ነፋስ	ጀውዛ/ ገውዝ (ግንቦት 17 ቀን) - 31 ዕለት ከ 30 ኬክሮስ	ሚዛን (መስከረም 17 ቀን) - 30 ዕለት ከ 10 ኬክሮስ	ደለው /ደላዊ (ጥር 17 ቀን) - 30 ዕለት ከ41 ኬክሮስ
ውኃ	ሸርጣን (ሠኔ 19 ቀን) - 31 ዕለት ከ 26 ኬክሮስ	አቅራብ (ጥቅምት 17 ቀን) - 29 ዕለት 40 ኬክሮስ	ሑት (የካቲት 16 ቀን) - 30 ዕለት ከ10 ኬክሮስ

በኢትዮጵያዊያን የባሕረ ሐሳብ ሊቃውንት የሚያስተምሯቸው የከዋክብት ስሞች ሄናክ ምዕራፍ 28 ከተጠቀሱት ይለያዩ። ለምሳሌ ከመስከረም 25 እስከ ታኅሣሥ 25 ድረስ ባሉት ሦስት ወራት የሚወጡ አድርናኤል፣ ኢየሱሳኤልና ኢይሉማኤልም ናቸው ይላል። በዚህ ሠንጠረዥ ደግሞ ሚዛን አቅራብ እና ጀዲ ይላል።¹⁸² ልዩነቱ እንዴትና ለምን እንደመጣ ግልፅ በኾነ ምክንያት ለማስረዳት በዚህ ጥናት ማግኘት አልተቻለም።

በኢትዮጵያዊያን የባሕረ ሐሳብ ሊቃውንት ትምህርት መሠረት ከዋክብት የሚወጡባቸው ሰዓትና አቅጣጫም አንደሚታወቅ ይናገራሉ ። ለምሳሌ ሸርጣን የሚባለው ኮከብ ከ 3 ኮከቦች ጋር በምሥራቅ በኩል በዶሮ ጩኸት (ሌሊት በ9 ሰዓት) ይወጣል ፤ ሰንቡላ የሚባለው ኮከብ ከ 2 ኮከቦች ጋር በምዕራብ በኩል ሌሊት

¹⁸² አለቃ ያሬድ ፈንታ፡ 2004 ዓ.ም.

7 ሰዓት ይወጣል፤ ሚዛን የሚባለው ኮከብ በዐዜብ በኩል በመንፈቀ ሌሊት (ከሌሊቱ በ6 ሰዓት) ይወጣል።

ቋሚ የመውጫ ቀን የሌላቸው ክዋክብት

ቋሚ የመውጫ ቀን የሌላቸው ስንል ዑደታቸው ዘመንን ለመቁጠር የሚንጠቀሙባቸው እና ሲወጡም ከተለያዩ ነገሮች ጋር የሚያያዙ ክዋክብትን ነው። በመጽሐፍ ቅዱስ ኢየሱስ ክርስቶስ ሲወለድ ነገሥታት (ሰብአ ሰገል) እጅ መንሻ ይዘው ሲኼዱ ይመራቸው የነበረ የተለየ እና የታወቀ ኮከብ እንደነበር ተገልጿል። (ማቴዎስ ወንጌል) ይኸ ኮከብ አስቀድሞ በነቢያት መሲሕ ሲወለድ የሚታዩ ክዋክብትን ምልክት ተናግረው ስለነበረ ይኸንኑ ይዘው ኮከቡን ሲያዩ እርሱን እየተከተሉ ጌታ ከተወለደበት በረት ደርሰዋል። ስለዚህ እንዲኸ ዓይነቶቹ ክዋክብት በኢትዮጵያውያን ዘንድ ከትንቢት መፈጸም እና ከተአምራት ጋር ይያያዛሉ።

ለምሳሌ፡- «በውኑ የሰባቱን ክዋክብት ዘለላ ታስር ዘንድ፣ ወይስ ኦሪዮን የሚባለውን ኮከብ ትፈታ ዘንድ ትችላለህን? ወይስ ማዛሮት የሚባሉትን ክዋክብት በጊዜያቸው ታወጣ ዘንድ፣ ወይስ ድብ የሚባለውን (የምሽቱን) ኮከብ ከልጆቹ ጋር ትመራ ዘንድ ትችላለህን?»¹⁸³። እንዲኹም «ሰባቱን ክዋክብትና ኦሪዮን የተባለውን ኮከብ የፈጠረውን፣ የሞትን ጥላ ወደ ንጋት የሚለውጠውን፣ ቀኑንም በሌሊት የሚያጨልመውን፣ የባሕሩንም ውኆች ጠርቶ በምድር ፊት ላይ የሚያፈስሳቸውን፣ አምባውም እንዲፈርስ በብርቱ ላይ የድንገት ጥፋት የሚያመጣውን ፈልጉ ስሙ እግዚአብሔር ነው።»¹⁸⁴

እንዲኹም ትኩላን¹⁸⁵ ክዋክብት የሚባሉት ኹልጊዜ በእየሉቱ የሚወጡ ናቸው። በመጽሐፈ ሄኖክ ፡ በግብራቸው ቅንዩታት¹⁸⁶ ብሏቸዋል ቅኑያን¹⁸⁷ ሲል ነው እንጂ ምን ያኸል እንደኹኑ ቍጥራቸውን አይገልጽም። እንዲኹም ሌሊቱ ሊነጋ ሲል የሚወጡ የአጥቢያ ኮከቦች አሉ።

¹⁸³ ኢዮብ 38 ÷31--32

¹⁸⁴ አሞጽ 5 ÷8--9

¹⁸⁵ ትኩላን ማለት የተተከለ የማይንቀሳቀስ እንደማለት ነው።

¹⁸⁶ ቀነዮ፡ ገዛ ከሚለው ግሥ የተገኘ ሲኾን፡ ቅንዩታት ማለት ገዢዎች የሚል ስለዚህ የክዋክብት አለቆች እንደ ማለት ይኾናል።

¹⁸⁷ የመጽሐፈ ሄኖክ አንድምታ ምዕራፍ 24፣7

ከዋክብትን ለትንቢያ አገልግሎት መጠቀም /astrology/

የባሕረ ሐሳብ መምህራን የከዋክብትን አወጣጥ ተከትለው የሚታዩ የተለያዩ ክስተቶችን ስለሚናገሩ፤ እነዚያን ክስተቶች ተከትለው ከዋክብት የሚታዩበትን ወቅት መሠረት አድርገው የከዋክብትን ባሕርያት በአራቱ ባሕርያት (እሳት፣ ውኃ፣ ነፋስና መሬት) አምሳል በመሰየም ከሰው አኗኗር ጋር ያላቸውን ግንኙነት ይተነብያሉ። የኮከብ ቁጠራ ትምህርት በኢትዮጵያውያን ዘንድ “ሐሳብ መናዝል” ተብሎ ይጠራል። ሐሳብ መናዝል ማለት የከዋክብትን ጠባይና ግብር የሚገልጽ ስሌት ነው። መናዝል ማለትም የዐሥራ ሁለት ወር ከዋክብትን በእንስሳት ስም የሚጠሩ መገባተ አውራጎች ከዋክብት ናቸው።¹⁸⁸

ይኸም ከክርስቶስ ልደት በፊት ጀምሮ የታወቀ እና በእግዚአብሔርም ዘንድ የማይወደድ መኾኑን በትንቢተ ኢሳይያስ እንዲኸ ተገልጿል «በምክርሽ ብዛት ደክመሻል አሁንም የሰማይን ከዋክብት የሚቁጥሩ፣ ከዋክብትንም የሚመለከቱ፣ በየመባቻውም የሚመጣውን ነገር የሚናገሩ ተነሥተው ከሚመጣብሽ ነገር ያድኑሽ።» (ኢሳ. 47÷13)። ስለዚህ መምህራኑ ይኸንን ሥራ እጅግ ይነቅፉታል። በዚህም የተነሣ ይመስላል አኹን አኹን «መርሐ ዕውር» ከሚባለው ክፍል ውጭ ያለውን ትምህርት በሚገባ ለማስተማር ፈቃደኛ አይደሉም።

ሊቃውንቱ ከዋክብት የሚወጡበትን/የሚታዩበትን ጊዜ መነሻ በማድረግ ለኹነቶች ትንቢያ በስፋት ይጠቀሙበት እንደነበር ብዙ ማሳያዎች አሉ። የከዋክብት ትንቢያ የሚሰጠው በየወሩ በሚወጡ እና የወሩ አለቃ ተብለው በሚጠሩ 12 ከዋክብት ላይ ትኩረት በማድረግ ነው።¹⁸⁹

ለምሳሌ፡ በሚያዝያ ወር የሚወጣው ሐምል በድብ ይመስሉትና ይኸ ኮከብ ያለው ሰው ብሩህ አዕምሮ፣ እጅግ ኃይለኛ፣ ደፋር፣ አንደበተ ርቱዕ ነው። በግንቦት ወር የሚወጣ ተውር/ሠውር ደግሞ በዝንጀሮ ይወክሉትና ባሕርይውን እጅግ ገራም፣ ምሥጢራዊ ባሕርይ አለው፣ ያደረገው ነገር ሁሉ አይታወቅበትም (ይኸም ኮከቡ ድብቅ ስለኾነ ነው) ይላሉ።

¹⁸⁸ አለቃ ያሬድ ፈንታ፣ 2004 ዓ.ም

¹⁸⁹ ዐውደ ነገሥት

ከከዋክብት በተጨማሪ ጨረቃን በመጠቀም በእያንዳንዱ ቀን ምን እንደሚከሰት ይተነብያሉ።

ለምሳሌ፡-1ኛ ቀን 27 ጨረቃ፤ መንገድ ቢኼዱ ቤት ቢሠሩ፤ ነገር ቢጀምሩ መልካም ነው። ሕልም ቢያዩም በኹለት ቀን ይደርሳል። 2ኛ ቀን 28 ጨረቃ፤ ከሚስት ጋር በግብረ ሥጋ ቢገናኙ መልካም ነው። የሚወለደው ልጅ ብልሕ፤ ዐዋቂ፤ ጥበበኛ፤ ተመራማሪ፤ ፈላስፋ ይሆናል። ያየው ሕልም በ 7 ቀን ይፈጸማል ይላሉ።

እንዲኸ እያሉ ለሠላሳውም ዕለት ይከሰታል፤ ይኾናል የሚሉትን ትንበያ ያስቀምጣሉ፤ በአንጻሩ ሊፈጠር ይችላል ላሉት ችግርም መፍትሔ ይኾናል የሚሉትን እንደ ጸሎትና ብዙ እንቅስቃሴዎችን በዚያ ዕለት አለማድረግ የሚሉትን ጨምሮ በስፋት ይመክራሉ።¹⁹⁰ ይኸን የከዋክብት ጥናት ስንመለከት ባሕረ ሐሳብ ጥልቅ የኾነ የሥነ ክዋክብት (Astronomy and astrology) ትምህርት በስፋት የሚሰጥበት ጥበብ መኾኑን እንገነዘባለን።

የአየር ንብረት ትንበያ /Meteorology/

በባሕረ ሐሳብ መምህራን ዘንድ የየወቅቱ የአየር ሁኔታ በፀሐይ አካሄድና በነፋስ አቅጣጫ ይወሰናል። ቋሚና በየዓመቱ ተደጋግመው የሚከሰቱት የሙቀትና የቅዝቃዜ፣ የርጥብና የደረቅ አየር ሁኔታ፣ የዝናብና የድርቅ ወቅቶች፣ የመሳሰሉት ክስተቶች በአንድ ዓመት ውስጥ በሚለዋወጡ የፀሐይ ዑደት አቅጣጫና የነፋስ አቅጣጫ ተለይቶ ይታወቃል።

የፀሐይ ዑደትና የወቅቶች መፈራረቅ

የሙቀትና የቅዝቃዜ፣ የደረቅና የርጥብ አየር፣ እንዲኹም የክረምትና የበጋ ወቅቶች ይፈራረቃሉ። ይኸም የፀሐይን ዑደት ተከትሎ የሚሰላ ነው። ይኸ ስሌት እጅግ ቀደም ካለው የሰው ልጅ ታሪክ ጀምሮ በስፋት የሚታወቅ ሲኾን በኢትዮጵያ ኦርቶዶክስ ተዋሕዶ ቤተ ክርስቲያንም ከቅዱስ ያሬድ ጀምሮ እያንዳንዱ ቀንና ወር ምን ዓይነት ጠባይ እንዳለው በማስታወስ ለዚያ የሚስማማ የጸሎትና የትምህርት ሥርዓት ተዘጋጅቷል።¹⁹¹

¹⁹⁰ ዝኒ ከማሁ

¹⁹¹ ቅዱስ ያሬድ በድንው በዓመቱ ውስጥ ለሚመላለሱት ወቅቶች ለያንዳንዳቸው የሚስማማ ዝምሬዎችን አዘጋጅቷል።

ነፋሳት እና የአየር ንብረት

ስለአየር ኹኔታ ለመናገር የነፋስን ጠባይና አካሄድ ማወቅ ያስፈልጋል። ሄኖክ ስለነፋስ ሲናገር እንደ ፀሐይና ጨረቃ ኹሉ ለነፋስም ዐሥራ ኹለት መስኮቶች እንዳሉት ይናገራል። «ነፋሳት፡ ከእነርሱ የሚወጡባቸውና በምድር ላይ የሚነፍሱባቸው ለነፋሳት ኹሉ የተከፈቱ ዐሥራ ኹለት መስኮቶችን በምድር ዳርቻ አየሁ።»¹⁹² በዚህ በሄኖክ አገላለጽ መሠረት ነፋሳት የሚወጡት ከምድር ዳርቻ በአራቱ ማዕዘን ነው ማለት ነው።

የነፋስ ባሕርይው ርጡብነት (ቅዝቃዜ)፣ ውዑይነት (ሙቀት) እና ጽሉምነት (ጥቁር/ ጨለማ) እንደሆኑ ይታመናል።¹⁹³ እነዚህ ባሕርያት የነፋስን አጠቃላይ ምንነት የሚገልጹ ናቸው። ነፋስ ዝናም እንዲዘንብ የሚያደርግ ውርጭንም የሚያመጣ እንዲኹም ሙቀት እንዲጨምር የሚያደርግ ነው።¹⁹⁴ ሄኖክ ነፋሳት የሚነሡበትን አቅጣጫ መነሻ አድርጎ እንደ ከዋክብት በስም ጠርቷቸዋል። ሄኖክ በዐሥራ ኹለት መስኮቶች የሚወጡ ዐሥራ ኹለት ነፍሳት አሉ እነዚህም አራቱ ነፋሳተ ምሕረት እና ስምንቱ ነፋሳተ መዓት ናቸው። የእነዚህንም ነፋሳት የእያንዳንቸውን ባሕርይና ግብር እንዲኹም የሚወጡባቸው መስኮቶችንና ጊዜአቸውን በዝርዝር በመግለጽ ለልጁ ለማቱሳላ አስተምሮታል።¹⁹⁵

በአራቱ ማዕዘን የሚነፍሱ ነፋሳት

የመጀመሪያው ነፋስ ቀዳማዊ ስለሆነ ስሙ ጽባሐዊ ይባላል፤ በደቡባዊ ምሥራቅ አቅጣጫ ካለው አንደኛው ደጃፍ ውስጥ ይወጣል። ኹለተኛውም ነፋስ ስሙ አዜብ ይባላል፤ በሰሜን አቅጣጫ ከምትገኘው ሦስተኛው መስኮት ይወጣል። ሦስተኛው በምዕራብ የሚነፍሰውም ነፋስ ስሙን ንቱግ (የጎደለ) ይሉታል። ምክንያቱም የሰማይ ብርሃናት ኹሉ በዚያ ሕጻጽ ስለሚያደርጉና ወደ እዚያም ስለሚገቡ ነው። ይኸ አባባል በዘመናችን የሥነ ሕዋ ምርምር ዘርፍ በአዲስ መልክ እየተጠና ካለውና በሳይንሳዊ አጠራሩ ጥቁር ቀዳዳ (Black hole) ከሚባለው ጋር ምን ግንኙነት

¹⁹² መጽሐፈ ሄኖክ ምዕራፍ 25

¹⁹³ አክሲማሮስ ዘኤጲ.ፋኖስ

¹⁹⁴ ዝኒ ከማሁ

¹⁹⁵ አለቃ ያራድ ፈንታ ፣ 2004 ዓ.ም

እንዳለው የዘመናችን የዘርፉ ሊቃውንት በተለይ የሕዋ ሳይንስ አጥኝዎች ቢያገናዝቡት ጥሩ የምርምር ፍንጭ ሊሰጥ ይችላል የሚል ግምት አለን።

አራተኛው ነፋስ ስሙ መስዕ ተብሎ የሚጠራ ሲኾን በሦስት ክፍሎች ይከፈላል። እነርሱም አንደኛው የለዎችን ማደሪያ የሚያጸና ነው። ኹለተኛውም በውኃ አካላት ላይ በባሕሮችና በቀላያት፣ በደኖችና በወንዞች፣ በጨለማና በደመናት የተሾመ ነው። ሦስተኛው በቸርነቱና በምሕረቱ በምትወረስ በገነት ጽድቅ ላይ የተሾመ ነው።

የደቡብ ነፋሳት ከሦስት ደጃፎች ውስጥ ይወጣል። ከእነርሱም በምሥራቅ አቅጣጫ ከምትገኘው ከአንደኛይቱ ደጃፍ ውስጥ የሞቀ ነፋስ ይወጣል። ከዚህ ደጃፍ አጠገብ ካለችው ከመካከለኛይቱ ደጃፍ በጎ ሽቶ፣ ጠልና ዝናብ፣ ሰላምና ሕይወት ይወጣሉ። የሰሜን ነፋሳት በአሉበት በምሥራቅ ከምትገኘው ከሰባተኛው ደጃፍ ጠልና ዝናብ፣ ኩብኩባና ድምሳሴ ይወጣሉ። ከመካከለኛይቱ ደጃፍ ቀጥተኛ በኾነ መንገድ ዝናብና ጠል ሕይወትና ሰላም ይወጣሉ በማለት በመጽሐፈ ሄኖክ ተገልጿል።

የዐሥራ ኹለቱ ነፋሳት መስኮቶች

በመጽሐፈ ሄኖክ ምዕራፍ 24 መሠረት በማድረግ በአየውሩ የሚወጡ ነፋሳትና ምልክቶቹ እንደሚከተለው ያቀርባል በ 1ኛ ደጃፍ የሚወጣው ነፋስ ስሙ ጽባሕይ ሲባል በምሥራቅ ግራ ካለችው መስኮት ይወጣል። ይኸ ነፋስ በወርኃ ጥቅምት በሚወጣበት ጊዜ ጥፋት፣ ድርቅ እና ጉዳት ይኾናል። በ 2ኛው ደጃፍ የሚወጣው ነፋስ በምሥራቅ መካከል ካለችው መስኮት በወርኃ ኅዳር ሲወጣ ቅን ሥራ፣ ዝናም፣ ፍሬ፣ ጤዛና ሕይወት ይወጣሉ። በ 3ኛው ደጃፍ የሚወጣው ነፋስ በምሥራቅ ቀኝ ካለችው መስኮት በወርኃ ታኅሣሥ ብርድ፣ ውርጭ፣ ድርቅና ዋግ ይወጣሉ። በ 4ኛው ደጃፍ የሚወጣው ነፋስ በደቡብ ቀኝ ካለችው መስኮት በወርኃ ሚያዝያ የሚሞቅ ነፋስ፣ ድርቅ፣ ጥፋትና ጉዳት ይወጣል። በ 5ኛው ደጃፍ የሚወጣው ነፋስ በደቡብ መካከል ካለችው መስኮት በወርኃ ግንቦት መልካም ሽታ፣ ጤዛ፣ ዝንም፣ ፍቅርና ጤና ይወጣል። በ 6ኛው ደጃፍ የሚወጣው ነፋስ በደቡብ ግራ ካለችው መስኮት በወርኃ ሠኔ ጤዛ፣ ዝናም፣ አንበጣና ጥፋት ይወጣል። በ 7ኛው ደጃፍ የሚወጣው ነፋስ በሰሜን ቀኝ ካለችው መስኮት በወርኃ ሐምሌ ጉም፣ ውርጭ፣ ዋግ፣ ዝናም፣ ጤዛና አንበጣ ይወጣል። በ 8ኛው ደጃፍ የሚወጣው ነፋስ በሰሜን መካከለኛ ካለችው መስኮት በወርኃ ነሐሴ ቅን ነገር፣ ሕይወት፣ ዝናም ፣ ጤዛና ፍቅር ይወጣል። በ 9ኛው ደጃፍ የሚወጣው ነፋስ በሰሜን ግራ ካለችው መስኮት በወርኃ መስከረም

የኢትዮጵያ ቤተክርስቲያን ጥናት መጽሔት፣ ቁ.፮ (ነሐሴ ፳፻፲)፣ © ጥናትና ምርምር ተቋም፣ ማኅበረ ቅዱሳን

ጤዛ፣ ዝናም፣ አንበጣና ጥፋት ይወጣል። በ 10ኛው ደጃፍ የሚወጣው ነፋስ በምዕራብ ግራ ካለችው መስኮት በወርኃ ጥር ጤዛ፣ ውርጭ፣ ብርድ፣ ዋግና ቀጭ ይወጣል። በ 11ኛው ደጃፍ የሚወጣው ነፋስ በምዕራብ መካከል ካለችው መስኮት በወርኃ የካቲት ጤዛ፣ ዝናም፣ በረከትና ሰላም ይወጣል። በ 12ኛው ደጃፍ የሚወጣው ነፋስ በምዕራብ ቀኝ ካለችው መስኮት በወርኃ መጋቢት ድርቅ፣ ጥፋት፣ መቃጠልና ጉዳት ይወጣል።¹⁹⁶

እንዲኹም የነፋሳት አቅጣጫ በሀገርና በሰው ሕይወት ላይ የሚመጡ ክስተቶች ጋር ቀጥተኛ ግንኙነት እንዳለው ኢትዮጵያውያን ሊቃውንት ያስተምራሉ። የነፋሱን አካሄድ ተመልክተውም በሀገሪቱ ላይ የሚመጡ እንደ ጦርነት፣ ድርቅ፣ ቸነፈር ወዘተ መቼ ሊከሰት እንደሚችል ወቅቱን (ጊዜውን) ለይተው ይናገራሉ። ከዚህ በመነሣት ባሕረ ሐሳብ የነፋሳትን ባሕርይ በማጥናት ከሰው ጋር ያላቸውን ግንኙነት ማጥናት እንደሚቻል እና ለአየር ንብረትና የአየር ጠባይ (climate and weather studies) ምርምርን መረዳት የሚያስችል ጥብብ በውስጡ የያዘ ነው።

ማጠቃለያ

በምዕራባውያን ሊቃውንት ዘንድ አሁንም ከጥንታዊው የሕዋ ሳይንስ ትምህርት ጋር በማገናዘብ የኢትዮጵያውያን ስሌት (በተለይ ከመጽሐፈ ሄኖክ መተዋወቅ ጋር ተያይዞ) በስፋት እየተጠና ይገኛል። በዚህም ጥናት ከላይ በዝርዝር እንደተገለጸው መጽሐፈ ሄኖክ ለባሕረ ሐሳብ፣ ለዘመን አቁጣጠር እና ለአየር ትንበያ ዕውቀት መሠረትና የጥናት መነሻ መኾኑን ለማየት ተችሏል።

ባሕረ ሐሳብ በኢትዮጵያውያን ዘንድ ተወዳጅና መጠነ ሰፊ ጥቅም ያለው ጥበብ ነው። ኢትዮጵያ ዘመን መቀጠር የጀመረችው ከክርስቶስ ልደት በፊት ምን አልባትም ከሄኖክ ዘመን ጀምሮ መኾኑን በዚህ ጥናት ተገልጿል። ባሕረ ሐሳብ የኢትዮጵያ የዘመን አቁጣጠር ስልት በአንድ ጊዜ በፀሐይ፣ በጨረቃና በከዋክብት እንደ አስፈላጊነታቸው መቀጠር ስለሚያስችል ልዩ ያደርገዋል። እንዲኹም አጽዋማትን፣ በዓላትንና የጸሎት ጊዜያትን ለይቶ በማውጣት ሕዝቡ ለመንፈሳዊ ተግባራት እንዲጠቀምበት። ይኸም ልዩ እና የራሱ አሠራር ቅደም ተከተል (Algorithm) ያለው ጥበብ መኾኑን መረዳት ያስፈልጋል።

¹⁹⁶ ዝኒ ከማሁ የኢትዮጵያ ቤተክርስቲያን ጥናት መጽሔት፣ ቁ.፮ (ነሐሴ ፳፻፲)፣ © ጥናትና ምርምር ተቋም፣ማኅበረ ቅዱሳን

ባሕረ ሐሳብ በመጽሐፈ ሄኖክ በተለይ ከምዕራፍ 21 እስከ 28 መነሻ ባደረገ መልኩ የተዘጋጀ እንደሆነ ለመረዳት ተችሏል። ይኸንንም መነሻ በማድረግና በጥልቀት በመመርመር የባሕረ ሐሳብ ሊቃውንት ፀሐይ፣ ጨረቃ፣ ከዋክብት መቼ እንደሚወጡ እና ሲወጡ የሚታዩ ምልክቶችን እንዲኹም የአንዳንዶችን ለምን እንደሚወጡ አስረግጠው ይናገራሉ። የነፋስ አቅጣጫ በመለየት ምን ሊከሰት እንደሚችል ይተነብያሉ። ስለዚህ ቀደም ባሉት ዘመናት ባሕረ ሐሳብ በኢትዮጵያ ብዙ ጥቅም ሲሰጥ ቆይቷል። በዘመን አቆጣጠር፣ የሰማይና የምድርን የፈለከ ፈለካት «ምሥጢር» ለማወቅ (astronomical studies)፣ ለኮከብ ቁጠራ (astrology)፣ ለአየር ንብረት ትንበይና ስለወቅቶች መፈራረቅ (meteorology and climate studies) ለመሳሰሉት ጉዳዮች ኹሉ በማጎበረሰቡ ዘንድ በሰፊው አገልግሎት ሲሰጥ ቆይቷል። የባሕረ ሐሳብ ትምህርት ከሄኖክ መጽሐፍ በተጨማሪም በጊዜ ሺደት ለማብራራት የተጨመሩ አገላለጽ እንዳለ በዚህ ጥናት ተዳሏል።

የባሕረ ሐሳብ ትምህርት በዘመናዊ ሳይንስ ክፍተኛ የሒሳብ (Mathematics) እና የሕዋ ዕውቀት እና የምርምር ችሎታ የሚጠይቀውን ትምህርት በቃል ብቻ በፍጥነት ያለ ጽሑፍ ወይም ያለ ሒሳብ መሣሪያ ማሸን መሥራት እንደሚቻል የሚያሳይ ሀገር በቀል ጥበብ ነው። የትምህርት አሰጣጡም በመጽሐፍ ሄኖክ እንደተገለጸው በቀላሉ ለማሰታወስ እንዲቻል በምልክት እና በቅደም ተከተል(Algorithm) ከቀላል ወደ ከባድ የሚኼድ ሥርዓት ያለው እና የተማሪዎችን በኹሉም መንገድ የሚያሳትፍና የሚያበረታታ ነው።